

**Venerabilis Bedæ Presbyteri Anglo-Saxonis, Doctoris
Ecclesiæ Vere Illuminati Opera Theologica, Moralia,
Historica, Philosophica, Mathematica & Rhetorica,
quotquot hucusque haberi potuerunt omnia**

In Vetus Et Novum Testamentum, Salvberrimis In Moysis Pentatevchvm,
Tobiam & Iobum, Libros Regum, Davidis Pasalmos, Parabolas Salomonis &
Cantica, Prophetas &c. explanationibus & Quæstionibus enodata:
Moralibus doctrinis & expositionibus in quatuor Evangelistarum Evangelia
illustrata: facundissimis ...

Continens Doctissimas Svper Varios Veteris Testamenti Libros
Quæstiones, Et Commentaria In Psalmos Davidis - Vna Cvm Vocabvlorvm
Psalterii Expositione: De Templo Salomonis, Et Sex Dierum Creatione:
Commentarivm Item In Boethii Librvn De Sanctissima Trinitate, Aliosqve
Piissimos Tractatvs De ...

Beda <Heiliger>

Coloniæ Agrippinæ, 1688

De sex Dierum creatione, liber,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72069](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72069)

51
cujus & stipes medius, & calami ex ipso procedentes cum scyphis & sphaerulis, lilia scribuntur habuisse per plurima. Flores autem lillii, sicut sæpe dictum, amoenitatem semper virentis terræ viventium designant. De qua dicit beatus Petrus, *regeneratos nos à Domino in spem vivam, in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescentem conservatam in cælis.* Et bene lillii flores aurei in candelabro sunt facti domus Domini, quia divina scriptura spiritibus temporalibus gaudiis, ad appetenda nos bona patriæ celestis provocare consuevit. Et quomodo crectum in similitudine candelabrum lillii flores & lucernas habet aureas in capite: ita omnes electi qui in eadem scriptura sacra continentur, erecto ad superna sensu, celestia bona à Domino quæsiisse, & percepisse probantur. Diximus plenius de mensa & candelabro, & utroque altari, ac basi domus Domini, in libris quos de factura tabernaculi & habitu sacerdotali scripsimus. Si quis ergo juxta capacitatem nostri sensus ex Patrum traditione progenitam de his scire desiderat, in illo opere requirat. Sequitur:

CAPUT XXV.

De cardinibus ostiorum, & perfectione operis domus Domini.

Et cardines ostiorum domus Domini interioris sancti sanctuarium, & ostium domus templi ex auro erant. Si ostia domus interioris sancti sanctuarium Angelica sunt mysteria, quæ nobis de corpore egressis introitum vitæ celestis reserant, & ostia domus templi doctores sancti & sacerdotes, qui instruendo, baptizando, Dominici corporis & sanguinis mysteria communicando, prima nobis præsentis Ecclesiæ lumina pandunt, quid cardines utrorumque ostiorum, nisi sensus & corda eorumdem sunt Angelorum sive Sanctorum, quibus immobiliter contemplationi ac dilectioni sui conditoris adherent, ut eo ministerium divinitus sibi delegatum, recte compleant, quod à voluntate illius, cui ministrant, nunquam oculos avertunt. Apertiunt ergo & clauduntur ostia tempore congruo, sed nullo suum cardinem tempore deserunt: quia & Angeli & homines sancti, sive in hac vita fidei, sive in illa speciei fideles atque electos suscipiant, semper animum in radice internæ dilectionis fixum tenent. Unde bene iidem cardines ex auro facti esse perhibentur, propter videlicet meritum propriæ claritatis.

Et perfecit omne opus, quod faciebat Salomon in domo Domini. Perfecit Salomon opus quod faciebat in domo Domini, cum Rex pacificus noster in die novissima omnes electos resurrectionis immortalitate glorificat. Alioquin quamdiu status hujus seculi geritur, facit quidem opus domus Domini Salomon, sed nondum perficit: quia corda electorum Domini, ut bona operentur, inspirat & adjuvat: nullum tamen in hac vita duntaxat commorantem absque peccato esse tribuit, namque hoc donum futura vitæ beatitudini reservat. Perficit verò omne opus templi sui, & hoc dedicationis aptum reddit, cum translatis de hac vita electos, æternum perducit ad regnum. Quod benè significatur & in hoc, quod templum septem annis ædificatum est, octavo autem perfectum, ac dedicatum est. Septem namque diebus omne hoc tempus involvitur. Octava est dies iudicii & resurrectionis futuræ, de qua Psalmi sextus & undecimus attributi sunt: cui videlicet temporis convenit aptè quod sequitur:

Et intulit quæ sacrificaverat pater ejus David, argentum & aurum, & vasa, reposuitque in thesauro domus Domini. Argentum namque ad nitorem eloquentiæ: aurum ad splendorem sapientiæ, vasa generaliter ad rationalem pertinent creaturam. Sanctificatque David pater Salomonis argentum, cum Deus pater eloquentes quoque gratia sancti Spiritus ad loquendum verbum Evangelii confortat: sanctificat aurum, cum naturaliter ingenio præditos suo replens spiritu, ad consideranda in lege sua mirabilia illuminat: sanctificat & vasa, cum omnibus generaliter filiis Ecclesiæ ejusdem spiritus gratiam largitus, ad amanda illos, & appetenda dona perpetuæ salutis inflammat. Hoc autem argentum, hoc aurum, hæc sanctificata vasa Salomon

infert in templum, cum Dominus noster peracto universali iudicio omnes electos, & doctores videlicet, & ceterorum fidelium cœtum, in gaudium regni celestis introducit: reponitque vasa diversi generis argentea sive aurea in thesauro domus Domini, quando eos qui multitudine dulcedinis ejus frui meruerint, abscondit in abdito vultus sui à conturbatione hominum. Et aptè multi sunt thesauri, in quibus vasa electionis recondantur, sed una domus Domini, in qua iidem sunt facti thesauri: quia & una est Ecclesia, in qua omnes continentur electi, quantumlibet meritis distent: & una est, & non diversa patria illa celestis, quæ electis promittitur omnibus: quamvis sicut stella à stella differt in claritate, ita & resurrectio mortuorum. Quod utrumque iudex ipse ac distributor præmiorum Domini una sententia demonstravit, cum ait: *In domo patris mei mansiones multe sunt.* Vnam ergo domum Domini fecit Salomon, sed multos in ea thesauros ad recipienda vasa diversi generis, una tamen benedictione sanctificata paravit: quæ nimirum domus patris non manu facta æterna est in cælis, sed multa in ea mansiones, ad recipiendos omnes timentes se ac diligentes, quibus Dominus benedixit, pusillis cum maioribus, Amen.

BEDÆ PRESBYTERI DE SEX DIERVM CREATIONE, EX PATRIBUS SENTENTIARUM collectarum, Liber.

In principio creavit Deus cælum & terram. Istud capitulum omnium librorum capit est. Omnis enim scriptura divina bipartita est: vetus Testamentum, & novum: alia quippe sunt, ubi interna incitantur. Ut est, *in principio erat verbum.* Alia facta narratur, ut est: *In principio fecit Deus cælum & terram.* Alia futura pronuntiantur, sicut dicitur: *Cum venerit filius hominis in maiestate sua.* Alia verò sunt, quæ agenda præcipiuntur, ut est, *Diliges proximum tuum.* Quomodo ergo bipartita est? Quia sunt alia quæ secundum figuram dicta sunt, ut est Canticum canticorum. Ecce: *Audite Adam vocem Domini Dei deambulantis in Paradiso.* Et alia sunt secundum rerum gestarum fidem, ut est secundum quod populus de Aegypto transiit, & quod mare pedibus ambulavit. Alia verò sunt, quæ utroque modo dicta sunt: ut est transitus maris rubri. Et miracula illa quæ Dominus in Evangelio fecit. Dicit verò: *In principio creavit Deus cælum & terram.* Inquirendum est, in quo principio creavit Deus cælum & terram: utrum in principio temporis, an in principio, ut esset hoc initium creaturæ ejus, ex quo alia esse coeperunt. Non enim Deo semper coætæna fuerunt. Dicamusque, *In principio sibi coætæno fecit Deus cælum & terram:* hoc est in unigenito filio, qui est sapientia patris, de quo dicit Apostolus, *Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.* Et in Psalmo dicit: *Omnia in sapientia fecisti.* Et iterum dicit Apostolus: *Quia in ipso condita sunt omnia, quæ in cælo sunt & in terra, visibilia & invisibilia;* nam & Evangelista de Christo dicit: *In hoc mundo erat, & mundus per eum factus est.* Tamen querendum est, quod in principio primum Deus fecit cælum & terram, an lucem, Et si prima lux creata fuit, quare non dixit, *In principio creavit Deus cælum?* Intelligendum est, quod simul creavit cælum, & terram, & lucem. Quia nihil interest, nisi origo tantum, sicut homo duas parabolæ cognitas simul non potest enarrare, ita & Dominus fecit. Quia hoc prius enarravit, quod originem habuit, & postea quod exinde factum fuit, quamvis utrumque simul fecisset. Ut quod sola origine prior est in faciendo, prior sit ex tempore enarrando. Ergo dum oportebat, ut scriptura sancta utrumque enarrasset, & res gestas, quam res narratas, quod exinde factum est ratio erat, ut prius enarrasset, unde aliquid factum erat, quam illud, quod exinde factum est, propter tardiores intellectus, ut capere possent, quia res corporeæ ex aliquo fiebant. Quia nihil interest inter

creatio-

creationem cœli & terre, & lucem, nisi hoc tantum, quod est inter verbum & vocem. Quare non dixit, *In principio fecit Deus cœlum & terram*; sed dixit, *Creavit* propter informatam materiam, & iterum sensum spiritalem.

ITEM RECAPITULATIO.

In principio creavit Deus cœlum & terram. Principium Christus est, sicut ipse in Evangelio ait: *Ego principium, qui & loquor vobis*. In hoc igitur principio fecit Deus cœlum: id est, spirituales, qui cœlestia meditantur & quærunt. In ipso fecit & carnales, qui terrenum necdum deposuerunt. *Terra autem erat inanis & vacua*: id est, quia nondum erat à mari distincta. *Et vacua*, id est, quia litoribus non erat circumdata, vel vitibus ornata: id est, arboribus vel animalibus.

ITEM RECAPITULATIO.

Terra autem erat inanis & vacua. Terra scilicet carnis nostræ inanis erat & vacua: priusquam doctrinæ acciperet formam. *Et tenebræ erant super faciem abyssi*, quia non erat lux quæ superfunderetur: quod si esset, utique superesset. Sed quomodo erat? Id est aer sparsus luce carens diurna.

ITEM RECAPITULATIO.

Et tenebræ erant super faciem abyssi. Quia delictorum cæcitas, & ignorantia profunda obscuritas corda nostra tegebat. *Et spiritus Dei ferebatur super aquas*. Unde ait beatus Apostolus, *Supereminens*, inquit, *scientiam charitatis Christi*. Et alibi ait: *Super exaltat autem omnem intellectum*. Ergo aliquid inchoatum ostendit, super quod spiritus Dei ferre diceretur, non loco, sed omnia superante atque præcellente potentia. Duo quippe sunt, propter quod amat Deus creaturam suam, ut sit & maneat. Ut sit formata, & maneat in præcepto creatoris. Ergo spiritus Dei ferebatur super aquas, ut esset quod maneret, quamobrem prius res informata, & postea spiritum sanctum nominavit: quia omnis exiguus amor, rebus quas diligit, subterponitur.

RECAPITULATIO.

Et spiritus Dei ferebatur super aquas. Id est, spiritus Dei patris. Et de ipso spiritu sancto ait Apostolus: *Qui non habet spiritum Christi, hic non est ejus*. Si ergo nihil interest inter personam Patris, & Filii, & spiritus sancti, quare non dicit, *Qui non habet spiritum spiritus*, vel sicut dicit spiritus patris, vel spiritus filii. Quare non dicit pater spiritus, vel filius spiritus: quia non habet relativum modum unde reddere posset, sicut dicit servus Domini, aut Domini servus: vel filius patris, & pater filii. Quia si dixisset pater spiritus, ostendisset Deum esse patrem spiritus. Vel si dixisset filius spiritus, demonstrasset spiritum sanctum patrem esse filii: quia non est nec pater nec filius, sed de divina substantia processit. Quamobrem non dicit spiritus sanctus natus à patre vel filio, quia non est natus sicut unigenitus, nec factus sicut nos, ut per adoptionem gratiæ filius vocaretur. Et quomodo spiritus sanctus coæternus dicitur patri & filio? Quia dixit spiritum sanctum ex patre & filio procedentem, & coæternum esse. Semper enim processit, nam non semper datus est: quia semper potest fieri donum non per datum. Semper enim spiritus sanctus processit, & à Patre paratum fuit dare. Nam tunc non erat qui eum accepisset, neque Angeli, neque homines, nisi solus creator omnium. Et si tres unum sunt, Pater, & Filius, & spiritus sanctus: quare ergo non dicitur pater nullus à filio, vel à spiritu sancto? Ordo paternæ reverentiæ servatur.

RECAPITULATIO.

Spiritus autem Dei super cor nostrum tenebrosum & fluidum, quasi per aquas jam superferebatur. In quo subsistentes requiesceremus, cuiusque vivificaremur flatu, & ejus unda ablueremur.

DE CREATIONE LUCIS.

Dixit quoque Deus, Fiat lux. Lux autem ista est visibilis, an invisibilis? Invisibilis verò dicitur, quia creatio Angelica est, quam oculi nostri non valent prospicere. Ratio enim erat, ut die quarta sidera in cœlo fabricasset, quæ oculi nostri potuissent prospicere. Ista creatio Angelica, est temporalis an intemporalis? Temporalis enim erat in Angelis, intemporalis in Deo. Temporalis erat, quod dictum intelligimus expressum ab æterno Deo per verbum coæternum in creatura spiritali, quam jam tunc fecerat, cum dictum est, *In principio creavit Deus cœlum & terram*: sed ista locutio non tantum sine aliquo sono, sed etiam sine ullo corporali motu creatura spiritalis ejus mente atque ratione quodam modo infixæ per verbum patris coæternum: sed multum ac difficillimum est capere, quomodo dicitur Deo non temporaliter jubenti, neque id temporaliter audiente creatura, qui contemplatione veritatis omnia tempora excedit: sed intellectualiter sibi imit expressas, cum patri coæterna sapientia tanquam intelligentibus locutionis, ad ea quæ infra sunt transmittentes, ut fieret temporalis motus in rebus temporalibus, sive formandis, sive administrandis.

Et facta est lux. Id est, creatio Angelica: quia illi tunc cognoverunt agnoscere vel intelligere creatorem suum. Quare iterum non repetit, *Et fecit Deus lucem*, sicut in cæteris creaturis repetit, quas creavit ut in firmamento dicit, *Fiat firmamentum*, & iterum: *Fecit Deus firmamentum*. Ideo quia non erat necesse ut dixisset, *Fecit Deus lucem*, quia intellectualis creatura erat, id sunt Angeli. Quando autem dicit, *Fiat firmamentum*, vel cætera in aliis creaturis, hoc in cognitione Angelica dicit: quia nec mirum est si Deus sanctis Angelis suis, in primâ lucis conditione ad se conversis, prius voluit ostendere, quid erat deinceps facturus. Quando verò dicit, *Et fecit Deus*, id est in propria natura rerum. Jam non erat opus hoc de Angelis iterum repetere, quia illi tunc, sicut diximus, conversi fuerunt ad cognoscendum creatorem suum. Cum enim æterna illa & immutabilis, quæ non est facta, sed genita, sapientia in spiritalem atque rationalem creaturam se transfert (sicut in animas sanctas, ut illuminati lucere possent) fit in eis quædam luculenta rationis affectio, quæ potest accipi facta lux: cum dixerit Deus, *Fiat lux*. Jam enim erat spiritalis creatio, quæ cœli nomine significata est: cum scriptum sit, *In principio creavit Deus cœlum & terram*: non cœli corporei, sed cœli incorporei, in quo intelliguntur omnes sancti Angeli.

Et vidit Deus lucem quod esset bona. Quare lucem tantum laudavit, & non noctem. Id est, quia nox adhuc, nec dies facta erant, sed tantum lux Angelicat quia indignum erat Deo rem informem laudare, quæ adhuc formata non erat, sed rem illam quæ formata erat, laudavit, id est, lucem Angelicam.

Et divisit lucem à tenebris. Quid est divisio lucis à tenebris, nisi distinctio formata ab informi.

Appellavitque lucem diem. Quamobrem appellavit lucem diem, quia dies adhuc non erat formata. Idemque dies circa speciem facta rei appellatus est.

Et tenebras noctem. Quare similiter noctem appellavit, quæ adhuc minimè formata erat: quia nox ista quæ nobis notissima est, facit eam esse ab æntia solis super terram. Quia decedente sole, vocamus vespem: inchoante mane, appellamus diem. Nox autem hic privatio operis est, aut nox ipsa possibilitas est appellata, quæ in rebus est factis, unde fieri potest, etiam si non mutantur. Et iterum secundum sensum spiritalem.

RECAPITULATIO.

Dixit quoque Deus, Fiat lux. Id est, illuminatio credulitatis appareat. Prima enim die lucem fidei dedit, quia prima est in conversione fides. Unde & ipsum primum in præceptis mandatum est, Dominus Deus tuus, Deus unus est. Propter quam fidem ipse Dominus etiam invisibiliter in mundo apparere voluit. Jam tunc Deus juxta præsentia suæ gratiam divisit justos, id est, filios Dei & lucis, à peccatoribus, tanquam à tenebris: istos vocans diem, illos noctem. Nam quia in Ecclesia lucis nomine iusti appellantur, audi Apostolum, Eritis, inquit, aliquando tenebre, nunc autem lux in Domino.

Factumque vespere & mane dies unus. Quid est vespere, nisi ipsa perfectio singulorum operum? & mane, id est, inchoatio sequentium.

DE SECUNDA DIE.

Dixit quoque Deus, Fiat firmamentum. Idem propter firmitatem stabilitatis, sive propter intransgressibilitatem superiorum atque inferiorum aquarum. Naturam tamen aquarum illic iam non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate pendere æstimamus, propter siderum naturas mitigandas, ne creaturas Dei subterpositas, nimio ardore concrement. Quomodo autem qualiter aquæ ibi sint, ubi eas minimè dubitemus. Quia major est scripturæ hujus auctoritas, quam omnis humani ingenii capacitas. De celorum autem consistentia querenda est ratio. Dominus hic unum firmamentum factum commemorat, Apostolus autem se in tertium celum raptum fuisse testatur. Quid ergo dicamus, nisi quia conglobata minima guttæ in unum faciunt collectionem unam, & propter gravitatem ponderis non eas fuisset aer sustinere, sed ejus ponderis ad inum defundendo dat locum. Hæc est pluvia. Ergo aer inter vapores humidus, unde de super rubila globentur, & maria subterfusa volunt intelligere celum esse inter aquam & aquam. Secundum verò celum, quod spiritu cernimus: unde animalibus plenus discus ille ad Petrum in ecstasiam mentis descendit. Tertium verò celum, quod mente cognoscimus, ita secretum atque remotum, vel omnino mundatum, vel à carnis sensibus abreptum, ut ea quæ in illo celo sunt, ipsam Dei substantiam verbum, per quod facta sunt omnia, in charitate Spiritus sancti ineffabiliter videre valeant.

Et dixit Deus, Fiat firmamentum inter medium aquarum, & dividat aquas ab aquis.

Spiritus ergo Dei scribendus aderat, quasi quis ab eo requireret, quomodo factum sit rectè responderit. Dixit Deus, Fiat: id est, quod in verbo Dei æterno erat ut fieret. Deinde incipit narrare unumquodque factum. Cum audivimus, Et sic factum est, intelligimus factam creaturam non excelluisse per scriptum in verbo Dei terminos generis sui: cum verò audivimus, Vidit Deus quia bonum est, intelligimus in benigno spiritu ejus, non quasi incognitum post factum placuisse, sed potius in ea bonitate placuisse, ut maneret factum, ubi placebat ut fieret. De figura autem celi breviter dicendum est, hoc scilicet auctores nostros, quod veritas habet: sed spiritum Dei qui super eos loquebatur noluisse ostendere, nullo salute profuturo utilia, de ea autem contentione, quæ inter plures de figura celi fieri solet, utrum in modum extensæ pellis, an sphaeræ vel cameræ consistat: non videmus quod prohibeat pellem extensam in modum cameræ curvari, vel quasi sphaeræ in rotundum limum extendi.

ITEM RECAPITULATIO.

Deinde secunda die disposuit Deus firmamentum, id est, solidamentum sanctorum scripturarum: firmamentum enim in Ecclesia scripturæ divinæ intelliguntur, quia cœli plii abitur sicut liber.

Discrevitque super hoc firmamentum aquas. Id est, cœlestes populos Angelorum, qui non opus habent hoc suscipere firmamentum, ut legentes audiant verbum Dei. Vident enim semper eum, & diligunt. Sed superposuit ipsum firmamentum legis suæ super infirmitatem inferiorum populorum, ut ibi spiritales suscipientes cognoscant, qualiter discernant inter carnalia & spiritalia, quasi inter aquas superiores & inferiores.

DE DIE TERTIA.

Dixit verò Deus, Congregentur aquæ, quæ sub celo sunt in locum unum, & appareat arida.

Quid est ergo quod non ait, Fiat arida visibilis, vel aqua congregata, nisi quia propinquiora sunt eidem informitati, quam cœlestia corpora, ut de his per innumerationem dierum infirma rerum conduntur. Ideo noluit inferri, ut similiter cum superioribus fieri imperaret, sed congregatæ aquæ apparere per se infirma rerum iussit. Ubi ergo congregatæ sunt aquæ si totam terram prius occupaverunt, illic scilicet quo retractæ sunt ut terra nudaretur. Et si aliqua pars antea arida apparebat, ubi congregari potuisset, non ergo totum abyssus occupavit, sed magis intelligendum est, aut in modum nebulae prius aqua terram occupasset, aut terram longe lateque oblidens, quæ cavum locum præbuisse, ubi percurrentes aquas capere potuissent, ut appareret arida.

ITEM RECAPITULATIO.

Post hæc die tertia collegit in unum aquas inferiores falsas. Hoc est, homines infideles, qui cupiditatum tempestate & tentationum carnalium fluctibus quatuntur, & in seipsum quasi amaritudo includuntur. Segregavitque ab eis aridam, populorum scilicet fontem fidei sitientem: obnoxietque dehinc superborum limites, & coercuit eos ne turbulentis iniquitatum suarum fluctibus aridam, id est, animam sitientem Deum conturbent, liceatque ei germinare bonorum operum fructum secundum genus. Diliges proximum in subditiis necessitatibus carnalium, habens in se semen secundum similitudinem, ut ex sua infirmitate compatiatur ad subveniendum indigentibus, producat & lignum forti robore. Et fructiferum, id est, beneficium ad eripiendum eum qui injuriam patitur de manu potentis, & præbendo protectionis umbraculum valido robore iusti iudicii.

Et vidit Deus quod esset bonum, & ait, Germinet terra herbam virentem, & faciat seminem, & lignum pomiferum, faciens fructum juxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram. Et protulit terra herbam virentem & afferentem seminem, juxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque semen secundum speciem suam. Et vidit Deus, quod esset bonum, factumque est vespere & mane dies tertius.

Quid est enim, quod ista omnia in unum dicit imperavit fieri, & terram germinare, & aquas congregare, nisi quod ista omnia in terra radice figuntur? Ideo ad eandem diem pertinere dicuntur: quia quamvis longè lateque per incrementa sua diffunduntur, tamen de locis propriis nexibus suis non moventur. Quia arbores vivunt, vivunt tamen non per animam, sed per viriditatem: quia ille succus infunditur in radice, deinde in qualitatem arboris efficitur, & postea in effusione ramorum, & exinde in viriditate foliorum. Unde dicit, Et lignum pomiferum, quia omnia ligna fructum non faciunt, quia hic fructus intelligitur: quia unaquæque arbor habet usum suum, & unaquæque herba similiter utilitatem suam tam in manifesto, quam in occulto.

DE DIE QUARTA.

Dixit autem Deus, fiant luminaria in firmamento celi, ut dividant diem ac noctem, & sint in signa & tempora, & dies & annos, & luceant in firmamento celi, & illuminent terram. Et factum est ita. Factique Deus duo magna luminaria, lu-

minare majus, ut praesentet diei; & huminare minus, ut praesentet nocti & stellis, & posuit eas in firmamento caeli, ut luceant super terram, & praesentet diei ac nocti, & dividerent diem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum, & factum est vespere & mane dies quartus.

Ut quod ibi erat in verbo Dei secundum genitum sapientiam, Deinde factum est in creatura spiritali, hoc est in Angelis. Deinde facta sunt ipsa luminaria, ut essent in genere proprio, ut sint in signa & tempora. Quis non videat quam obscure positum sit, quarta die cepisse tempora, quasi superius illud triduum sine tempore praeterire potuisset, quia sua tamen creationis tempus habuerunt, quia mutuo creatura nomen accepit, siderum tamen distinctio illud triduum non habuerunt.

Luminare majus, ut praesentet diei, quia diem clarescere non posse cognoscimus, nisi Solis lumine adjuvetur: nec noctem stellis apparentibus, si luna desit, quemadmodum illius praesentia illustratur. Quarum tamen, utrum ista praecipua caeli luminaria aequaliter valeant, sed diversa intervalli distantia terrae oculis nostris majora minoraque appareant: quia sicut prius caelum factum est, ita prius ornandum erat. Quarta die sunt sidera, quibus lucifcentibus super terram habitatio illustratur inferior, ne habitatores ejus in tenebrosam habitationem inducerentur. Ideo lucifcentibus motibus, infima inferiorum corpora quieti reparantur, factum est circumveniente sole diei noctisque vicissitudo propter vicissitudinem dormiendi vel vigilandi. Nox autem illa ne indecora remaneret, luna & siderum luce decorata est, ut ipsos homines consolaretur, quibus iter carpentibus etiam operantibus nocturna necessitas compellit: vel animalia, quae Solis lucem ferre non possunt, aequanimiter consolentur. Quando vero dicit: Dixit Deus, fiat: intelligimus scripturam intentionem ad aeternitatem verbi Dei recurrentem, non enim invenit aliqua recreanda, quam in verbo Dei non invenisset creata, non ergo toriens dicit Deus, fiat illa, vel illa, quotiens in hoc libro reperitur scriptum. Unum enim verbum ille genuit, in quo dixit omnia, priusquam facta sunt singula. Et sunt in signa & tempora: non secundum haereticos vel philosophos, qui vana signa sectantur: sed secundum veritatem signorum. Signa autem & tempora ad lumen vel ad sidera caeli pertinere dicuntur. Inquirendum est, si caelum in gyro versatur, an sidera circumveniunt. Id intelligendum est, quod sidera circumveniunt, caelum autem firmiter stat.

Et factum est vespere & mane dies quartus. Cum vespere vel mane nominavit, de nocte autem nihil indicavit. Quid ergo aliud noctem dicamus, nisi absentiam lucis, quae inter vespem & mane resare videbatur: an quia prima lux angelicam significavit creationem, qui contemplando creatorem suum, cum concordissima charitate sine cecitatis ignorantia creatorem in perpetuum laudare non cessant: Sed tamen initio operis & fine, lucide cognoverunt, quod vespere & mane vocatur: & iterum secundum sensum spiritalem.

ITEM RECAPITULATIO.

Deinde quarto die emicuerunt luminaria, firmamento legi infixa. Id est, Evangelista, doctores, & scripturae sanctae disputando coherentes, & omnibus inferioribus lumen sapientiae demonstrantes. Prodiit etiam simul & cetera micantium siderum turba, id est, diversarum virtutum in Ecclesia numerositas, quae in hujus vitae obscuritate tanquam in nocte resurgentes, dividant in hoc firmamento scripturae sensibilia & intelligibilia, quasi inter lucem perfectorum, & tenebras parvulorum, & sint in signis virtutum & miraculorum. Sunt etiam in tempora & annos, quia praedicatores propriis temporibus vivunt & transeunt, verbum autem Domini manet in aeternum. Quare autem primo terra germinavit, deinde facta sunt luminaria, nisi quia post opera bona venit illuminatio lucis ad contemplandam speciem supernae virtutis?

DE QUINTA DIE.

Dixit etiam Deus, Producant aquae reptile animae viventes, & volatiles super terram sub firmamento caeli. Creavitque Deus cetera grandia, & omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquae in specie sua, & omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum, benedixitque eis dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete aquas maris, & avesque multiplicentur super terram. Et factum est vespere & mane dies quintus.

Quid est ergo quod prius ornavit aquas de reptilibus, antequam terram de animalibus? Ratio erat, quia prius visibilis apparuit, ut prius ornatum suum accepisset: aut quia in principio caelum recepit ornamentum suum, id est, de Angelis, quando creati fuerunt. Similiter autem & terram, quam de herbis vel de arboribus vestivit: ratio enim erat, ut aquae recepissent ornamentum suum de reptilibus, vel aër de volatilibus. Quid est enim quod saepe legimus de creatura caeli, & terrae, & maris similiter, quemodo creati fuerunt, de aëre autem nihil indicavit? Non enim arbitrandum est, ut illud elementum in hac scriptura praetermisisset, nisi quia consuetudo est divinae scripturae caelum & terram totum mundum appellare. Et ideo estimandum est, aërem ad caelum & terram pertinere. Et quicquid est humidum, vel vaporaliter expensum, hoc ad terram pertinet: quicquid enim tranquillum & quietum est, ad caelum pertinere dicitur. Et quod ita fit aëre aquae similis, ut ex ejus halationibus pinguefcere probatur. Spiritum procellas faciat, id est, ventum & nubilum contra, & ut possit volatus avium sustinere, non enim dixit, Producant aquae reptile animae viventes, & producat aër volatilia super terram: sed dixit, Producant aquae reptile animae viventes, & volatiles super terram, quia aër ex aqua fit. Et quicquid undosum vel fluidum est, hoc piscibus datum est. Quicquid autem humidum vel vaporaliter suspensum est, hoc volatilibus traditum esse manifeste cognoscitur: quia sicut pisces maris pinnulis suis in aquis natant, ita volatilia caeli in aëre quasi in aquis de pinnulis suis volitare videantur. Et ideo sub firmamento caeli volitare dicuntur, non in firmamento caeli: quia illic spatium continuum est, ubi volitare aves non possunt. Aër iste ad confinio luminoso caeli usque ad fluidam aquam & nudam terram fluxum est: non omnis tamen ad terram pertinet, sed de quo incipit a sursum versum ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis. Quicquid autem superius est, propter tranquillitatem ad caelum pertinere dicitur. Et daemones habitare in aëre dicuntur: & propterea eos sufficit aër sustinere, quia aërea imagine utuntur, & exinde impugnant humanum genus, qui statim quando creati fuerunt, de conspectu Dei projecti sunt. Unde Salvator in Evangelio ad discipulos suos loquitur, dicens: *Vidi satanam sicut fulgur cadentem de caelo.* Quomodo enim cadere dicitur, si non stetit: idemque non perseveravit in consortio sanctorum Angelorum, sed statim quam citò seipsum aspexit in claritate Dei, erexit se in superbiam contra creatorem suum. Et dixit, *Ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo.* Et statim projectus est de altitudine caeli in aërem cum omnibus satellitibus suis, qui eum secuti sunt, qui non perseveraverunt in divino amore, sicut illi qui firmati sunt, ut si velint peccare non possint, quia ipsi in principio proprium arbitrium habuerunt, sicut nunc humanum genus videtur habere. Illi autem de proprio arbitrio lapsi fuerunt, & sententiam Dei acceperunt, ut si velint, reparare non possint. Et iterum dixit Dominus, *Me ab initio homicida fuit, & in veritate non stetit.* Quomodo vero ab initio homicida fuit? Idemque primum Adam jugulavit in Paradiso, quando poma comedere suavit, & de immortalitate factus est mortalis, & postea humanum genus usque ad adventum Salvatoris jugulavit. Quomodo in veritate non stetit? Quia non meruit accipere quod ei promissum fuerat, ut cum creatore suo in perpetuum cum reliquis Angelis permanisset: sed projectus est in terram cum suis, ubi sine dubio poenam patiuntur: quia in aëre ignis

fidereus eis dominatur, & sibi pro genere suo quasi quidam carcer deputatus est, quousque veniat tempus diei iudicii, & in ignem æternum mittentur, ubi est sileus & fridor dentium, aer vero sæpè fuscitur, & fortiter congelatur, & facit nivem, aliquando autem magis constringitur, & procella efficitur, aliquando verò coruscationes & tonitrua: & ad finem de fundendo dat locum, quia aer ista non suffert sustinere, tamen omnia ista per providentiam divinam & occulto iudicio Dei fiunt. Sed tamen alii ista quatuor elementa mundi ad quinque corporis sensus referunt: ignem ad oculos, aerem ad auditum, humorem ad odorem & gustum, tactus ad terram pertinere dicunt. Dicunt etiam nec videri sine igne posse aliquid, nec tangi sine terra, ac per elementa omnia in hominibus inesse: sed unumquodque eorum ex eo quod amplius habet, accepisse vocabulum. Ideo autem caloris privatione cum corpus nimie frigescit obtundit sensum: quia motus frigescit, qui calore inest corpori, dum ignis aerem, & aer humida, & humor terrena afficit, subtilioribus scilicet crassiora penetrantibus. Quanto autem quicquid subtilius est in natura corporali, tanto est vicinior naturæ spirituali, quam vis longe distante genere: quandoquidem illud corpus est, illud non est. Ac per hoc quoniam sentire non est corporis, sed animæ per corpus, scilicet acutè dilleratur, secundum diversitatem corporeorum elementorum sensus esse corporis distributos: anima tamen cui sentiendi vis inest, cum corporea non sit, per subtilius corpus agitatur vigorem sentiendi. Inchoat itaque motum in omnibus sensibus ad subtilitatem ignis, sed non in omnibus ad idem pertinet, in visu enim pervenit repulso calore, usque ad ejus lucem: in auditu usque ad ejus liquidiorum aerem calor ignis penetrat: in olfactu autem transit aer purus, & pervenit ad humidam exhalationem, unde crassior hæc aura subtilit: in gustatu & hanc transit, & pervenit usque ad humorem corpulentiorum, quo etiam penetrato atque transiecto cum ad terrenam gravitatem pervenit, tangendi ultimum sensum agit. Inquirendum est autem, quando minimi pisces vel animalia live vermiculi, quod scriptura non meminit, creati fuissent. Duta ratio inquirenda est, ab elephante maximo, usque ad vermiculum minimum, quomodo creati fuerunt. Ergo ratione debemus intelligere, unde veniat ista minima creatura, dum scriptura hic nihil indicavit: intelligendum est enim, quando Deus separavit aquas ab aquis, tunc minima animalia, quæ de aquis efficiuntur, in ipsis aquis natura illorum consistebat. Et illi vermes, qui de corporibus mortuorum sunt, unde veniunt? Intelligendum est, quod in corpora habent eorum vigorem nascendi. Si aqua tegebat terram, an terra aquam, an aqua tegebat terram, quasi aliqua pars terræ elapsa fuerit super aquam, statim erupta est aqua, in locum suum terra revertitur. Quomodo autem dicit in alio loco, quia ipse super maria fundavit eam, & super flumina præparavit illam. Si hic aqua tegebat terram, id aut de alio terra hoc dicit, ubi montes esse videntur: aut de insulis illud dictum est, ubi terra altior est quam aqua. Sed magis hoc secundum sensum intelligendum est, quia simplices in Ecclesia super prudentes fundati sunt: & ita aquæ vivæ dicuntur, quia sustentant eos quos infirmiores esse conspiciunt. Quia quantum est inter lunam & sidera cæli, tantum est inter sanctam rusticitatem, & sanctam simplicitatem. Pisces autem unde procreantur, de aqua, aut de semetipsis? Id intelligendum est, quia de aquis procreantur, dum dicit, Producat aqua reptile animæ viventis, Benedixitque eis dicens: Crescite & multiplicamini, quare ista animalia benedictionem accipere meruerunt sicut homo? Id ut intelligamus, istam benedictionem in cæteris animalibus permanere,

ITEM RECAPITULATIO.

Et iterum inter hæc die quinta facta sunt in aquis reptilia animalium vivarum, homines scilicet renovati in vitam per baptismi sacramentum: facta sunt & volatilia, id est sancta animæ ad superna volantes.

DE DIE SEXTA.

Dixit quoque Deus, Producat terra animam viventem in genere suo: jumenta, & reptilia, & bestias terre secundum species suas, & jumenta, & omne reptile terre in genere suo animæ viventis.

Et simplicia animalia, quæ data sunt in usum humano generi: reptilia verò, quæ reptant super terram, serpentes vel cæteæ sunt. Et bestia terre sunt, ursi, leones, pardi, vel cætera: bestia verò dicuntur, quicquid dentibus aut ungulis pugnat. Quærenda est enim ratio, si ista animalia venenosa in principio, quando creata fuerunt, habuerint venenum sicut nunc. Intelligendum est, quod sicut tunc creata fuerunt, ita permanent. Sed tamen in principio nocendi potestatem non habuerunt, sicut probare possumus de serpentibus, quando vipera invaluit manum Pauli, & nihil ei nocuit, quia potestatem habuit invadendi, nocendi autem non habuit potestatem. Similiter de bestijs, quando Daniel millus in lacum leonum fuit, non ei nocuerunt, sed lingebat pedes ejus. Aut propterea ista animalia venenosa creata fuerunt ad terrendum hominem: quia Deus prævidebat eum peccantem, ut intelligeret poenas infernales, quia alibi dicit, Vermes eorum non moriuntur, & ignis eorum non exstinguitur. Quamobrem bestia inter semetipsos nocent, dum de originali peccato non habent unde eis vindicta tribuatur, ut beatus Augustinus dicit, quod bestia in genere suo concives sunt. Et quando videtur bestiam de cive aliorum, statim inter se lignant: quia animalia vivunt & sentiunt: arbores autem, sicut diximus, vivunt, & non sentiunt. Homo verò vivit, & sentit, & intelligit, quia habet discernendi discretionem inter bonum & malum.

DE CREATIONE HOMINUM.

Et vidit Deus, quod esset bonum, & ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

Propter insinuandam pluralitatem personarum dicit, Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Illico statim subiungit dicens: Et creavit Deus hominem, ut ostenderet maiestatis unitatem, ejus ad imaginem, idem ut immortalis permaneret. Et similitudinem, idem ut intellectum mentis habuisset, non ut animalia habent, qui nesciunt discernere bonum & malum. Ille autem non lineamentis corpora induit, sed intellectum mentis, ut intelligeret creatorem suum in perpetuum sine mortalitate laudare. Ille verò cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similibus factus est illis. Dum enim ille noluit præcepta creatoris sui observare, quod ei præceptum erat, factus est mortalis ut jumentum in corpore, non in anima, quia immortalis permanerat. Quare iterum non repetit, Effecit hominem sicut in cæteris creaturis quas creavit, idque non necesse erat, quia intellectualis creatura erat sicut Angeli, ita & homo. Quia hoc est ei fieri, quod est intelligere verbum Dei Patris, per quem facta sunt omnia. Quare non dicit, Secundum genus, dum propago hominis manifestissima sit: idque non erat opus, dum Adam talis creatus fuit, ut immortalis permaneret, & tempora transirent, & illa immortalis permaneret: aut quia de illo humanum genus processurum erat, non de diversis creaturis, sicut sunt diversa genera animalium, vel piscium vel volucrum.

Non enim ita fuit de homine, ut diversa genera hominum fuissent super terram: sed de uno homine humanum genus processit, quia homo præcellit animalibus, quia mens ejus erecta est ad cælum, & intelligit creatorem suum in cælum quærere, qui eum creavit.

Et præstitit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis universæ creature. Id est, ut semetipsos intelligeret ad imaginem Dei factum, dum tantis animalibus intellectu mentis præcellit.

Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum & feminam creavit eos. Quid est enim quod feminam dicit creasse cum masculo, quæ adhuc non erat formata, idque de Adam processura erat: quia

ficut in femente arboris multa occultantur. Primò enim
in radice figitur, deinde in qualitatẽ arboris, & poſtea in
effuſione ramorum. Et exinde in viriditate foliorum, &
cætèra ita & ſemina in corpore Adam latebat, quia de
coſta Adæ fabricata fuit.

Benedixitque ei dicens: *Crescite & multiplicamini; & replente terram. & subijcite eam. & dominamini piscibus maris & volatilibus celi; & universis animantibus quæ moventur super terram.* Quare homo istam benedictionem accipere meruit? Id ne inculpate videretur in procreandis filiis, quòd dixisset peccatum esse filios procreare, Ita & Dominus benedixit hominem in procreandis filiis, ut declararet nullum exinde peccatum habere, illi legitime nuberebant. Si ergo Adam talis creatus fuit, ut immortalis permaneret, quid est quod dicit: *Crescite & multiplicamini?* Hoc verò intelligendum est, quia non secundum concupiscentiam carnis, neque ullam voluntatem malam debuerunt filios procreare, vel scitumque in dolore pariri filios: sed sicut quisque imperat membra sua aliquid exercere: vel manum in operando, vel pedem in ambulando, ita & illi debuerunt in paradiso factus procreare. Si autem illi debuerunt factus procreare, quid est quòd in paradiso, antequam projecti fuissent, non coierunt simul ut filios procrearent? Quia mox creata mulier transgressa est, & de alta immortalitate in imo profundo projecta est. Quomodo igitur corpora illorum debuerunt mutare, si illi immortales permanerent. Id intelligendum est, quasi non peccassent, mori omnino non potuissent: sed corpora illorum sine mortalitate postquam numerus ille impletus fuisset, juxta numerum Angelorum in melius mutati debuerunt.

Dixitque Deus; Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen, & lignum pomiferum, ut habeant ad vescendum.

Si Adam immortalis aut mortalis fuit, & si mortalis, quomodo immortalis? Et si immortalis, quomodo spiritalis? Et si spiritalis, quid est ergo quod cum ceteris animalibus in commune cibum sumpfit? Mortalis erat & immortalis, quia potuit mori: immortalis, quia potuit non mori. Quia si non peccasset, mori omnino non potuisset; postquam autem peccavit, mortalis factus est. Mortalis enim erat, & immortalis, mortalis erat, sua conditione; immortalis Dei beneficio, quod ei praeſtabat a ligno vitae, à quo ligno cum peccasset, projectus est ut potuisset mori. Si ista vox fuit aërem percutiens, aut quomodo iste sermo intelligendus est? Ipse sermo ejus ante omnem aëris sonum, & ante omnem carnem, & nubis vocem in illa summa sapientia, per quam facta sunt omnia, non quasi humanis auribus instrebat. Quid est ergo, quod nos per Christum renati sumus, ipsam immortalitatem non accepimus, quam Adam habuit ante peccatum? Non enim accepimus quod in Adam perdidimus, id est, corpus animale: sed tanto accipimus melius, quanto spiritale corporali praeponitur, unde ait Apostolus: *Seminatur corpus animale, surgit spiritale*. Non enim recepimus immortalitatem corporis spiritalis, sed recepimus sultitiam, de qua per peccatum lapsus est Adam: de quo dicit beatus Apostolus: *Renovamini autem spiritu mentis vestrae*; & reliqua. quomodo enim debemus renovari? Id est, renovabimur igitur à vetustate peccati, non in pristinum corpus animale, in quo fuit Adam: sed in melius, id est, in corpus spiritale, cum efficiamur aequales Angelis Dei caelestis habitatione. Renovabimur etiam spiritu mentis nostrae secundum imaginem ejus, qui creavit nos, quam peccando perdidit Adam. Renovamur autem etiam carne, cum hoc corruptibile induet incorruptione, & mortale hoc immortalitatem: ut sit spiritale corpus, in quo nondum mutatus est Adam, sed mutandus erat: quia in corpore portamus imaginem terreni hominis, in mente autem imaginem celestis hominis. Unde iterum ait Apostolus: *Si est corpus animale, est & spiritale*, sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in animam vivificantem: sed non primum quod spiritalis est, sed quod animale, postea spiritale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo celestis. Qualis terrenus, talis & terreni. fiduamus & imaginem ejus qui de caelo est. Imaginem autem

terreni hominis ab ipso exordio humani generis n. cui-
mus. Imaginem ergo cœlestis hominis nunc ex fide por-
tamus, quod habitare in resurrectione credimus.

Videtur Deus multa quae fecit, & erant valde bona. Et factum est repere & mane dies [textus...]. Si omnia valde bona Deus creavit, unde ergo malum incrementavit? Malum non fuisset, si non fecissemus. Neque enim ultra naturae male esset, sed amissioni boni hoc nomen accepit. Quare non benedixit arbores vel herbas, sed hominem vel animalia? Ideo ista benedixit propter propagandi prolem, aut propter sexum masculinum aut femininum, aut quia arbores sensum non habent sentiendi vel intelligendi: animalia vero vivunt, sentiunt & non intelligunt, homo quidem sentit & intelligit. Ideo arboribus non dixit: Crescite & multiplicamini.

DE OPERE EXPLETO ET BENE-
dictione diei septimi.

Igitur perfecti sunt cæli & terra, & omnes ornatus eorum. Com-
plevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat. Et bene-
dixit diei septimo, & sanctificavit illum quia in ipso cessaverat
ab omni opere suo, quod creavit Deus ut faceret.

Id est, perfectæ creationem cœli & terræ. Cœlum cum
omni ornamēto suo, terram autem cum omni opere suo.
Et *complevit die septimo opus suum.* 7. Die sexto, quando
dixit, *Consummatus est, & inclinato capite tradidit spiritum.*
Et die septimo requieuit in sepulchro, & tunc omnia con
summata sunt quæ de ipso scripta erant. Iudei autem istum
diem in umbra observabant, quod eis a Deo per Moysen
præceptum erat: nobis autem ipsa dies requiem signifi
cat, quia fī opera nostra in bonis operibus consummamus,
cum Christo in æternam requiescimus. Quia sabbatus re
quies interpretatur, quia Christus est requies nostra, in
quo requiescimus, quia ipse per mortem suam transiit
nos de morte ad vitam.

Et benedixit diei septimo, & [sanctificavit illum.] Quare benedixit diei septimo, in quo nihil creavit? Ne forte indignus apparere videretur, sicut homo post laborem fatigatus est. & dicit: *Gratias ago Deo meo, quia perfecit opus meum.* Non enim Dominus ita fecit, sed diem in quo nihil creavit, ut demonstraret, quod Deo nostro nullus fuit labor cuncta creare, quia tantum dixit: *Erat, & facta sunt.* Ideo ipse in die septimo requievit, ut nos in ipso fecisset requiescere. In quo benedixit diei septimo? In nullo, nisi a semetipso, quia a nullo beatus, nisi a semetipso: a nullo sanctificatus, nisi a semetipso. Quia quamvis omnia non fecisset, non exinde fuit deterior, quia apud Deum nihil mutabile creatur, nec in aeternitate, nec in veritate, nec in voluntate, sed fixum ac immutabile cum ipso omnia permanent. Quid enim est ille dies? Ipse est primus, ipse est secundus, ipse novissimus, quia repetitio est diei septimi. Et isti tres dies qui præcesserunt, antequam sidera in cælo posuisset, pertinent ad dies, an homi? Id intelligendum est, quia ad dies pertinent: ante lux non erat, quam oculi nostri potuissent prospicere: quia maior est scripturæ hujus auctoritas, quam omnis humani ingenii capacitas. Quia sicut Christus alter est lux, alter lapis: lux proprie, lapis figurate, ita etiam alia fuit lux angelica, altera lux siderum. Quare non benedixit diei primum, in quo lucem angelicam creavit, vel illum diem in quo omnia perfecit? Non enim faciendis diebus, in quo hoc facere inchoavit: neque etiam in quo hoc perfecit, ne illis vel faciendis vel factis actio ejus gaudium fuisse videretur, sed eum in quo ab ipsis in semetipso requievit. Ipse tamen illa requie huncquam caruit, sed nobis eum per diem septimum ostendit: significans non percipere requiem suam, nisi post perfectionem operis. Et ideo in hac die vespere non successisse cognoscitur, quia requies nostra post perfectionem operis sine fine in gaudium erit, quia in ipso cessaverat ab omni opere suo, id est, novam mundum incognita fabricari, quod creavit Deus ut faceret: quia usque in fine mundi gubernatur, unde ipse dixit in Evangelio: *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Quare non posuit mane in primo die,

neque vespere in novissimo. Ideo mane non posuit, quia initium non habet: & vespere id, quia finem non habet, neque ullo termino clauditur, & iterum secundum sensum spiritalem.

ITEM RECAPITULATIO sex dierum.

Post hæc sexta die producit terram animam vivam, quando caro nostra abstinens ab operibus mortuis, viva virtutum gemina parurit: secundum genus scilicet suū, id est vitam imitando sanctorum, sicut ait Apostolus: *Imitatores mei estote*. Secundum nostrum quippe genus vivimus, quando in opere bono sanctos viros, quasi proximos imitatur. Deinde produxit terra bestias, homines in potentia rerum, sive ferocitate superbæ: similiter & pecora, homines fideles in simplicitate viventes: serpentes quoque, innoxios sanctos scilicet viros, astutia vivacitate bonum à malo discernentes, & in quantum fas est, reptando scrutantes terrena: per quam intelligant sempiterna, non illos venenosos, qui se in huius mundi terrenis cupiditatibus collocant. Post hæc fecit Deus hominem ad imaginem suam, perfectum scilicet virum, qui non quemlibet sanctorum virorum imitando: sed ipsam veritatem contemplabiliter intuendo operatur iustitiam, ut ipsam intelligat & sequatur, ad cuius imaginem factus est veritatis. Iste etiam accepit potestatem piscium maris, & volatilium celi pecorumque, ferarum quoque & reptantium: quia spiritalis quisquis effectus, & Deo similiter factus. Secundum Apostolum, *iudicet omnia, ipse autem à nemine iudicatur*. Quod verò sequitur: *Masculum & feminam*, fecit eos, spiritales in Ecclesia & obediens ostendit. Quia sicut viro subdita est mulier, sic spiritali & perfecto viro obediens est is, qui minus perfectus est, sicut Apostolus ait: *Rogamus vos fratres, ut cognoscatis eos, qui in vobis laborant & præsumunt vobis in Domino*. Dicitur enim eis: *Crescite & multiplicamini*, sive in linguis, sive in spiritalibus intelligentiæ gradibus, ut dominentur rationis intellectu omnium carnalium perturbationum, quasi insensibilium animantium. Omnem autem herbam feminalem, & omne lignum fructuosum, quod hominibus datum est in escam: fideles sunt, & de oblationibus suis sanctorum communicantes. Unde Apostolus ait: *Nam si in spiritalibus participes facti sunt gentiles, debent & in carnalibus ministrare eis*. hæc sunt fructifera ligna. In istis ergo gradibus tanquam in quibus diebus vespere est, ipsa perfectio singulorum operum, & mane inchoatio sequentium septimo: post istorum itaque quasi sex dierum opera bona valde, sperat homo quietem mentis constitutus in spiritali paradiso, quo significatur vita beata, ubi fons est sapientiæ divinus in quatuor partes virtutum, ubi edat ligni vite gratiam, ubi utiles disciplinas morum, quasi fructus lignorum carpat. Est namque paradysus, vita beatorum: quatuor flumina, quatuor virtutes: ligna ejus, omnes utiles discipline: lignorum fructus, mores piorum: lignum vite, ipsa bonorum omnium mater sapientia est, de qua scriptum est Salomone dicente: *Lignum vite est his qui apprehendunt illam, & qui tenuerit eam, beatus*. lignum scientiæ boni & mali, transgressio est mandati Experimentum hæc sex dierum opera, qualiter in Ecclesia spiritaliter intelligantur, explicata sunt, deinde quod in figura seculi significent, subiiciendum est.

Sex diebus consummavit Deus omnia opera sua, & septimo requievit.

Sex ætatibus humanum genus in hoc seculo, per successiones temporum Dei opera insinuant: quarum prima est, ab Adam usque ad Noe: secunda, à Noe usque ad Abraham: tertia, ab Abraham usque ad David: quarta, à David usque ad transmigrationem Babylonis. Quinta, à transmigratione Babylonis usque ad humilem adventum Domini nostri Jesu Christi: sexta, quæ nunc agitur, usque quo mundus finiatur, donec excelsus veniat ad iudicium. Septima verò intelligitur in requie sanctorum, quæ scilicet vespere non habet: quia eam jam nullus terminus

claudit. Pergamus ergo breviter per has mundi ætates, & replicantes ordinem temporum eorum quæ mysticè differentias distinguamus. Primo enim seculo factum est tanquam lux, homo in paradiso: in qua ætate filius Dei lucis nomine dividit Deus à filiis hominum, quasi à tenebris: fitque huius die vespere diluvium. Secundum seculum factum est, quasi firmamentum inter aquam & aquam. arca utique illa quæ natiavit inter pluviam & maria: huius vespere fit confusio linguarum. Tertium seculum factum est, quando separavit populum suum à gentibus per Abraham, discernens eum quasi aridam ab aqua, ut proferret germen herbarum atque lignorum, id est, spiritales sanctos & fructum sanctorum Scripturarum. huius vespere fuit peccatum, & malitia pessimi regis Saul. Inde quartum seculum cepit à David, quando constituit Deus luminaria in firmamento celi, id est, splendorem regni tanquam solis excellentiam, & in lunæ speciem lumen obtemperantem tanquam synagogam, & stellas principes ejus: cuius ætas fit vespere in peccatis regum, quibus gens illa meruit captivari in Babyloniam. Postò quinto seculo, id est, in transmigratione Babylonis, facta sunt quasi animalia in aquis, & volatilia celi: quia tunc Judei inter gentes tanquam in mari vivere ceperunt, nec habebant stabilem locum tanquam volantes aves. huius diei quasi vespere est multiplicatio peccatorum in populo Judeorum, quando sic exacerati sunt, ut etiam Dominum suum non possent agnoscere. Jam sextum seculum fit in adventu Domini nostri Jesu Christi. Nam sicut in illa die sexta primus homo Adam de limo terre ad imaginem Dei formatus est, sic in ista sexta seculi ætate secundus Adam, id est, Christus de Maria Virgine natus est. Ille in anima vivente, hic in spiritu vivificante: & sicut in illo die fit anima viva, sic & in isto seculo vitam desiderantes æternam: & sicut in illa sexta die serpentum & ferarum genera terra produxit, ita & in hac sexta ætate seculi gentes vitam appetentes æternam Ecclesiam generavit. Quem etiam sensum vas Petro ostensum manifestavit, & quem admodum in illa die creatur masculus & femina, sic in ista sexta seculi ætate manifestatur Christus & Ecclesia. & sicut præponitur homo in die illa pecoribus, serpentibus & celi volatilibus: ita Christus in hac ætate gentibus, populis & nationibus ut ab eo regantur, vel carnali concupiscentia dediti sicut pecora, vel terrena curiositate obscurati quasi serpentes, vel elati superbia quasi aves. Et sicut in illo die pascitur homo & animalia, quæ cum illo sunt, herbis feminalibus & lignis fructiferis, & herbis viridibus: sic in ista ætate spiritalis homo, qui bonus minister est Jesu Christi, cum populo spiritaliter pascitur sanctorum Scripturarum elementis, & lege divina ad concipiendam fecunditatem rationum atque sermonum tanquam herbis feminalibus: partim ad utilitatem morum conversationis humane tanquam lignis fructiferis, partim ad vigorem Fidei, & Spei, & Charitatis in vitam æternam, tanquam herbis viridibus, quæ nullo estu tribulationum arefcunt: sed spiritalibus cibis, sic istis alimentis pascitur ut multa intelligat. Carnalis autem, id est parvulus in Christo tanquam pecus Dei, ut multa credat quæ intelligere necdum potest: tamen eosdem cibos omnes habent. Huius autem ætatis quasi vespere, utinam nos non inveniat: illa est enim, de qua Dominus dicit: *Pueri veniens filius hominis inveniet fidem super terram*. Post istam vespere fiet mane, cum ipse Dominus in claritate venturus erit. Tunc requiescent cum Christo ab omnibus operibus suis, hi quibus dictum est: *Estote perfecti, sicut pater vester qui in celo est*. Tales enim faciunt opera bona valde. Post talia enim opera speranda est requies in die septimo, qui vespere non habet. Iste generationes celi & terre, quando creatæ sunt in die quo fecit Dominus Deus cælum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret: inquirenda est ratio, si ista omnia in uno die facta fuerunt, aut per sex dies, sicut Scriptura hic commemorat: & si per sex dies facta fuerunt, quomodo ergo sancta Scriptura dicit: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul*. quia ille

secundum substantiam rerum simul omnia creavit. Nam secundum speciem formæ non simul creavit omnia. Nam sicut maternitatis infantem in gremio suo, expectat ut convalescat: ita & Dominus tarditatem humani ingenij expectavit. Nam in principio apud eum omnia creatura fuerunt, sed non statim in specie venerunt, quando dixit: *In principio creavit Deus cælum & terram.* Tunc omnia, sicut diximus, apud ipsum facta sunt, quæcunque de cælo & de terra orta fuerunt, quamvis per sex dies secundum speciem dividere voluisset. Sicut dicit, quarto die in cælo sidera posuisse, tamen primo die apud ipsum in cælo facta sunt, quod die quarto in speciem venit: quia sicut in grano seminis multa occultantur, radix, cortex, folia, fructus, vel multa alia quæ de ipso arbore veniunt: ita apud Deum ista omnia prius occultabantur, quæ postea in specie venerunt. Ergo si simul omnia, quomodo dixit Dominus: *Pater meus usque modo operatus est, & ego operor.* Quia quamvis tunc omnia creasset simul, quotidie tamen gubernat, in rigando, in plantando, in ædificando, vel in cæteris rebus. Nam sicut homo qui agrum exercet, si illum dimittit, incultus remanet: ita & mundus creatus à Deo sine Dei gubernatione esse non potest. Secundum Apostolum Paulum: *Neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus.* Sunt autem & alij qui hic istos septem dies, septem dona gratiæ Spiritus sancti intelligere volunt: id est, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Dicit verò per spiritum sapientiæ fecisse Deum cælum & terram, & per spiritum intelligentiæ fecisse firmamentum, & separasse aquas ab aquis, per spiritum consilij separasse aquas ab arida, & germinare terram fecisse: per spiritum fortitudinis posuisse luminaria in firmamento cæli, ut dividerent inter diem & noctem. Per spiritum scientiæ ornare aquas de reptilibus, & aerem de volatilibus: per spiritum pietatis vestire terram de animalibus, & hominem creare, vel cætera quæ sequuntur. Per spiritum timoris Domini, die septimo opus suum sanctificasse. Ita & nos debemus ista septem dona gratiæ Spiritus sancti in nos imitari, & per spiritum sapientiæ cælum & terram facere. Id est, celestia meditari, & terrena derelinquere, vel lucem à tenebris separare. Id est, opera nostra perfecta à tenebris pravorum: & per spiritum intelligentiæ debemus facere firmamentum inter aquas superiores & inferiores. Id est, disciplinam sanctam inter vitia & virtutes, ut non declinemus ad vitia. Per spiritum consilij debemus aquas separare ab arida: id est, homines reprobos ab anima scienti verba Dei: per spiritum fortitudinis debemus ponere luminaria in firmamento cæli: id est, dilectionem Dei & proximi: quia dixit sanctus Joannes: *Qui odit fratrem suum, homicida est.* Per spiritum scientiæ debemus aquas ornare de reptilibus, & cætera de arcana cordis nostri vocem ad cælum mittere. Sicut pisces de pinnulis suis in altum saltum tribuunt, & volucres cæli in aère volitant: ita & nos sensum nostrum ad superiora semper levare oportet. Per spiritum pietatis debemus facere pecora serpentes, vel cætera: id est, ut simplicitatem ac prudentiam habeamus discernendi bonum & malum, & fructum bonorum operum agamus, qualiter valeamus imitari sanctorum exempla, vel ipsam veritatem, ad cuius imaginem facti sumus. Per spiritum timoris Domini debemus requiescere in requie vitæ æternæ, quia scriptum est: *Initium sapientiæ timor Domini.* Quare in primo die non posuit mane, vel in septimo die vespere: ideo mane non posuit, quia prævidit hominem peccantem in paradiso, & nox ignorantie eum secuta fuit: & in septimo ideo non posuit vespere, quia præsciebat eum ad veniam reversurum esse per adventum Salvatoris. Et in principio, si nox sequebatur diem, aut dies noctem: id est, nox diem sequebatur: & modo post adventum Salvatoris dies sequitur noctem, quod designavit hominem lapsum, quando transgressus fuit, & nox eum secuta fuit, id est peccatum. Post adventum verò Salvatoris dies sequitur noctem: quia ille reparavit nos ad veniam, & per suam mortem transtulit nos de morte ad vitam, quam perdidimus per primi culpam parentis nostri Adam.

illum sequebatur nox, quia homines sancti claustra inferni penetrabant, usque ad adventum Domini: & nos modo sequitur dies, quia post resurrectionem ejus omnes sancti de corpore exeuntes ad Christum pergunt, quia quod in Adam perdidimus, per Jesum Christum recepimus.

ITEM RECAPITULATIO.

ISTÆ generationes cæli & terræ, quando creatae sunt in die, quo fecit Dominus Deus cælum & terram: & cum superius septem dies numerati sunt, nunc unus dies dicitur, quo fecit Deus cælum & terram, & omne virgultum agri, & omnem herbam regionis. Hujus diei nomine secundum prophetam, omne tempus vitæ significatur, in quo cælum & terra factum est, id est, in quo creaturae visibiles disponuntur, administrantur atque existunt, sed quid sibi vult, quod nunc nominato cælo & terra, adjecit virgultum agri & herbam regionis, & tacuit cætera, quæ sunt in cælo & in terra, vel etiam in mari, nisi quia per virgultum agri, invisibilem creaturam demonstrat intelligi, sicut est anima: dictum autem virgultum, propter vigorem vitæ: herba, propter eandem vitam, nunquam marcescentem. Deinde quod addidit: *Antequam esset super terram,* intelligitur antequam anima peccaret. Terrenis enim cupiditatibus fordidata, tanquam super terram nata, vel super terram esse recte dicitur. Non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat qui operaretur terram, ideo non germinaverat terra: quia non pluerat Dominus super terram, & homo non erat, qui operaretur terram: quia maxime propter pluviam & hominem, qui operatus est eam, germinet terra, & fructum produci unde & adjecit: *Nondum enim pluerat Dominus Deus super terram:* quasi aperte diceretur: Antequam peccaret anima, nondum nubibus Scripturarum pluviam doctrinæ Dominus ad irrigandam animam concesso. Nondum propter hominem, qui est terra, Dominus noster nebulam carnis nostræ assumpserat, per quod imbrem sancti Evangelij largissimum infuderet: quod verò subjungit: *Et homo non erat, qui operaretur terram,* quia nullus homo operatus est in Virgine, unde natus est Christus. Ipse enim est lapis de monte abscissus sine manibus: id est, absque coitu & humano semine de virginali utero, quasi de monte humanæ naturæ & substantiæ carnis abscissus.

DE ASCENSIONE FONTIS, & irrigatione terræ.

Sed & fons ascendebat à terra, irrigans universam superficiem terræ. Quis est iste fons qui irrigabat universam faciem terræ? Non sicut Nilus, qui solam Ægyptum irrigat, sed iste fons totum mundum irrigare dicitur: aut fons unus appellatus est, antequam paradisi plantatus esset, & accepto humoris adjutorio irrigabat universam superficiem terræ. Aut postquam paradisi est, & restagnata aquarum abruptio est, & ille fons divisus est per rivulos suos ad irrigandam universam faciem terræ. Sicut nunc videmus ire aquas per alveos fluminum fluxusque rivorum, & eorum excellu vicinia perfundere: sic & tunc quasi de uno fonte multi processerunt, aut fons unus appellatus est, & in quopam sinu terræ occultatus, & inde omnes fontes magni & parvi progrediuntur. Et quid est, quod iste fons manifeste non invenitur, qui irrigare videtur universam faciem terræ? forsitan propter peccatum primi hominis parentis nostri Adam abstractus est iste fons, ut auferret ubertatem à terra, & majorem laborem exerceret humanum genus. Et quomodo potest fieri, quod unus fons omnem terram irrigaret? & si terram irrigabat, montes quomodo quia aliqui ex illis magnam altitudinem habent, irrigare dicuntur? Hoc est sciendum, quia tunc in novitate terrarum, & non omnia, plura tamen plena fuisse credibile est: aut sicut Nilus irrigat universam terram Ægypti, ita & tunc poruit ille fluxus irri-

gate universam faciem terræ, per imperium Dei & potentiam ejus, aut singularem numerum posuit pro plurali, quia non dicit unus fons, sed tantum, & fons ascendebat, & irrigans universam faciem terræ, sicut dicit, Rana & locusta ascenderunt super terram Ægypti, & multa intelliguntur rana & locusta: ita forsitan tunc unus fons appellatus est, & multi intelliguntur fontes.

ITEM RECAPITULATIO.

ET fons ascendebat à terra, irrigans universam superficiem terræ. Terra mater virgo Domini Maria receptivæ accipitur, de qua scriptum est: *Aperiatu r terra, & germinet Salvatorem.* Quam terram irrigavit Spiritus sanctus, qui fons & aqua nomine in Evangelio significatur.

Formavit igitur Deus hominem de limo terræ. Id est, Adam de pulvere terræ. alii volunt dicere, quod ideo homo ad imaginem Dei creatus sit, quod ipse Dominus eum propriis manibus creasset: sed hoc omnino non est recipiendum, ut ullam rem corporalem Dominus corporaliter creasset, sicut dicit: *In initio Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt celi.* Quia Deus ista non per opera manuum corporaliter fabricavit, sed per imperium & potentiam suam iussit fieri omnia quomodo voluit. Quare cum fecit de limo terræ, & quare non de limo paradisi? Ratio erat, ut de terra hominem creasset, qui in terram revertebatur erat, sicut scriptum est: *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Hinc requirendum est, si statim imperfecta ætate Adam factus est, an in puerili ætate. Id arbitrandum est: quod statim imperfecta ætate formatus fuisset propter miraculum, sicut fecit de aqua vinum, & cætera alia, quod enarrare longum est. & iterum

RECAPITULATIO.

Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ. Idem factus est Christus, juxta quod ait Apostolus: *Ex semine David secundum carnem tanquam de limo terræ de inspiratione hominis, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ.* Quid est spiraculum vitæ? id est, spiraculum facere, id est, animam facere, sicut Dominus per Esaiam Prophetam ait: *Spiritus ex me procedit, & omnem flatum ego feci.* Et item: *inspiravit in faciem ejus, & cætera:* utique infusionem Spiritus sancti, quod operatus est hominem Christum. Et factus est homo in animam viventem: id est, cœpit sentire in corpore, id est, animantis.

HIC MODO RECAPITULATIO.

ET omnia ex ordine narrat, quomodo creata fuerint, quod superius tacuit. Alii autem dicunt, quod anima ex divinitate processit, dum dicit: *Et insufflavit in faciem ejus flatum vitæ.* sed hoc omnino non est recipiendum, ut anima de divinitate procedat: sed illi qui hoc dicunt, contra fidem Catholicam loquuntur: quia divinitas nunquam mutatur, quia illi quando beneficiendo meliorem reddunt. Nam ideo qui hoc dicunt, quia sicut Dominus in Evangelio, quando venit ad discipulos suos, & insufflavit & dixit: *Accipite Spiritum sanctum,* sicut Spiritus sanctus tunc de divinitate sanctis Apostolis datus est, ita & anima de divinitate data sit: sed omnino hoc non est recipiendum, qui insufflatio flatu est corporis. Nam sancti Apostoli de divinitate Spiritum sanctum acceperunt, anima verò non est de divinitate, sed ex Deo nata est, ex nihilo facta. Inquirenda est ratio, quando anima creata fuit, si sexta die, quando hominem de limo terræ formavit, fuisset creata. an non ergo contrarium est divinitæ Scripturæ, quæ dixit: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* Si tunc anima creata fuit, ubi ergo latebat, usque dum homo eam acciperet? Forsitan inter creaturas Dei occultabat, donec in hominem introiret: & quid est quod anima, quæ innocens creata fuit, in corpus introivit, quod Deus præciebat peccaturum. Sed absit

ut hoc recipiendum sit, ut propterea anima creata fuisset, & reservata, ut in corpus quod Deus prævidebat peccans, & si sic esset, quasi Deus auctor peccati fuisset. Sed absit hoc, quia non est ita, sed magis intelligendum est atque recipiendum, quod ipsa voluntaria introisset in corpus administrandum corpus: quia per animam sentitur corpus, quia si anima deest, corpus mortuum est: & quid est quod in alio membro aut in vertice, aut in fronte, vel in pectore non insufflavit Spiritum vitæ, nisi in faciem tantum? Quia ignis cuius principalis locus in jecore est, ascendit in cerebro, quasi in cælum corporis nostri, & exinde efficiuntur tres partes: anterior verò pars, per quam sensus omnis ascendit de cerebro in frontem, de fronte in faciem, de facie autem diffundit per filulas minutas, quasi per organa in quatuor corporis sensus, id est, in visum, in auditum, in odoratum, in gustum. Posterior autem pars, per quam motus omnis habet, tantum de eadem anteriore parte viam suam ascendit in verticem: de vertice autem ad medullam spinæ, inde omnem motum diffundit in membris. Merito anterior pars posteriori præponitur, quia consilium sequitur motus. Tertia verò pars, in qua memoria figuratur, quia quicquid viscere, aut antea fecit, in memoria constat. Ubi autem memoria non est, non est spontaneus motus. Et inde capilli & ungues procreantur de spontaneo motu, id est, de anteriore parte, per sensus intelligitur omnis: quia homo habet sensum, quem animalia non habent, & inde efficitur spontaneus motus, per quod administratur animus. Id intelligitur per aërem & lucem, quia aër intrat in pulmones quasi in organa, deinde in venas, & pervenit usque ad cor, quod nos arterias vocamus. Et quomodo est anima, vel corpus sentit, an non? Intelligendum est, quia per sensus corporis administratur, per oculos videt, per aures audit, per gustum & odorem sentit, quid est dulce vel amarum, & si est anima de quinque sensibus corporis. Intelligendum est, quod non est unde hoc probare possumus: quia quando hominis anima vult aliquid secretum considerare, claudit oculos vel aures suas, & considerat quid fecit, aut quid factura erit sive de Creatore suo qui eam creavit. Quid ergo est anima? & si est aliqua res unde animæ fiant, quid est ipsa? Quod nomen ejus? Quæ species, quem usum in rebus conditis tenet, vivit an non? Si vivit, quid confert universitatis affectibus? Beatam ne vitam ducit, an miseram? Quid est ergo anima? Cælum non est, neque terra, neque aër, neque ignis, non aqua, non Deus, non sidera, non visus, non auditus, non odoratus, non gustus, vel cætera alia, quod memorare longum est, quæ sunt in cœlo sive in terra quod anima non est. Unde ergo est anima. Si ex Deo data est, & ex nihilo facta: quia homo qui de terra factus est, in terram revertetur erit. Similiter nix vel procella, quia ex aqua fit, & aër est, sumit de terra, in aquam revertitur, & in terram, de aqua sumptus est aër: anima verò non habet ullum elementum, ad quod revertatur, nisi ad creatorem suum qui eam creavit, postquam de corpore exierit, si recte egerit: & illi cæci qui visum non habent, quomodo vident somnia? sicut illi qui visum habent. Id intelligendum est, quia illi insipiuntur in cerebro, & non possunt foris erumpere, tunc in semetipsis vident ipsas imagines, illis animus nunquam dormit. Inquirenda est ratio, unde anima veniat, quando homo nascitur, alii dicunt, quod sicut caro de carne nascitur, ita anima de anima nascitur. Sed hoc Scriptura non narrat ullo in loco, unde anima in hominem veniat, quando natus est: neque de ipsa anima mulieris, quomodo ei nata fuisset, sicut narrat de carne, quomodo facta sit. Et alii dicunt, quod unicuique homini anima ex Deo data sit, quando natus est. Sicut in Esaiâ dictum est: *Omnem flatum ego feci.* Id est, omnem animam, & in Psalmo similiter scriptum est: *Qui fixit singulorum corda eorum.* Alii autem dicunt, quod ex parentibus anima data sit, sicut caro ex carne. Scriptura repugnare videntur, dum dicit: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* quasi semper novas animas creare videatur. Et alii dicunt, quod tunc anima omnium creata fuisset, quando

simul omnia fecit, & in quodam loco occultantur, donec homo natus sit, & tunc ei anima data sit ex Deo. Sed hoc non est in rebus nostris considerandum, quid vel finat vel non finat, quomodo anima data sit homini: quod Scriptura non narrat ullo loco. Nos non possumus discernere, quod veritas taceat, & non dicat neque de ipsa anima mulieris, quomodo facta sit: nisi tantum narrat, quomodo Adam data fuit anima. Ergo Salvator noster Iesus Christus unde habuit animam, non de Adam: sed unde Adam, id est, ex Deo, quia quamvis de propagine peccati descendit, tamen de propagine peccati non concepit: quia nec ipsa erat caro peccati, sed similitudo carnis peccati. Non enim inde accepit reatum moriendi, & anima quando de hoc corpore migraverit, est corporalis an incorporealis. Quomodo ergo praedicatur, si incorporealis est, id est incorporea simul corporibus, & ubi portatur, ad locum corporeum an incorporeum? Id ad incorporeum locum, similia corporibus. Quare ergo ratio, si potest anima absque corpore inter angelos in perpetua beatitudine sine defectu consistere? Quid ergo opus est ut iterum surgat corpus, ut illud tunc immortale induat, quod nunc mortale deposuit, nisi quia inest quidem corporis administratio, quo detardatur animus, ut non in illum summum pergat, donec consurgat corpus, ut quod ei nunc sarcinum est, sit tunc in gloria. Et quid opus est ut parvuli, qui parentes habent Christianos, patrem & matrem, iterum renascantur per aquam baptismatis, nisi quia unusquisque in originali peccato nascitur, & nisi renatus sit per aquam baptismatis non potest introire in regnum Dei: sicut Salvator in Evangelio ostendit, dicens: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei.*

ET ITERUM SECUNDUM SENSUM SPIRITUALEM.

ET factus est homo in animam viventem, scilicet ut qui perfectus erat, Deus perfectus crederetur & homo.

DE PLANTATIONE PARADISI

Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem quem formaverat. ¶ Paradisus locus deliciarum dicitur, aut pollens affluentia gratiarum: hoc dixit sanctus Augustinus, quod in quodam loco iste paradisus plantatus fuit, ubi homo terrenus habitare potuit. Nam paradisus spiritualiter intelligitur, ubi nunc animae sanctorum de corpore exeuntes pergunt. In cuius figura iste paradisus plantatus fuit, secundum rerum gestarum fidem.

Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave, lignum etiam vite in medio paradisi. ¶ Non alia ligna produxit, nisi illa, quod superius dixit die tertia creasse, & modo narrat, quomodo in speciem produxit in paradiso: & illud lignum vite, quod idem est qui de illo gustasset, & immortalis permansisset. Tamen tunc in paradiso quasi cibus terrenaliter fieri videbatur, non sicut alius cibus facit, qui solet habere fastidium: sed unde omni sanitate stabilis firmaretur. Tamen quid in isto ligno continebat. In alia enim ligna erant alimenta, in illud autem sacramentum continebat: quanvis tunc historialiter factum fuisset, sicut de paradiso dictum est, quod Ecclesiam praefigurabat: vel sicut factum fuit de Agar, vel de Sara, & multa alia quae historialiter facta fuerunt, tamen aliter praefigurabat, ita & lignum istud praefigurabat lignum crucis.

ET ITERUM RECAPITULATIO.

Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio, & cetera. ¶ Paradisus Ecclesia est: sic enim de illa legitur in Canticis canticorum: *Horris conclusus est solor mea*: à principio autem paradisus plantatur, quia Ecclesia Catholica à Christo, qui est principium omnium, condita esse cognoscitur: fluvius de paradiso exiens, imaginem

portat Christi de paterno fonte fluentis, qui irrigat Ecclesiam suam verbo praedicationis, & dono baptismatis. De quo bene per prophetam dicitur: *Dominus Deus noster fluvius gloriosus, exiens in terram scientem*: quatuor autem parachli flumina, quatuor sunt Evangelia, ad praedicationem in in cunctis gentibus missa: ligna fructifera, omnes sancti fructus eorum, opera eorum: lignum vite, sanctus sanctorum utriusque Christus, ad quem quisque si porrexerit manum, vivet in aeternum.

DE LIGNO SCIENTIAE BONI ET MALI.

Lignum scientiae boni & mali. ¶ Quare istud nomen accepit? Quia Deus omnia valde bona creavit. Id agnoscendo boni & mali, quantum fuisset inter obedientiam boni, & inobedientiam mali: quia si exinde transgressus fuisset, malum illi fuisset: si bonum illi fuisset, quia si transgressus non fuisset, experimentum penè non didicisset.

DE EGRESSIONE FLUVII.

ET fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita. Nomen uni Phisón, ipse est qui circumit omnem terram Evilath, ubi nascitur aurum: & aurum terrae illius optimum est, ibique invenitur bdelium, & lapis onychinus. Et nomen fluvii secundi Gehon: ipse est qui circumit omnem terram Ethiopiae. Nomen vero fluminis tertii, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus ipse est Euphrates. Idem ut superius indicatum est de ipso fluvio, & de ipsis quatuor fluminibus paradisi egrediuntur: quorum duo propria nomina habent, Tigris autem ipse est Nilus, qui circumit omnem terram Egypti. Phisón vero, ipse est Ganges.

RECAPITULATIO.

ET iterum secundum sensum spiritalem, lignum scientiae boni & mali proprium est voluntatis arbitrium, quod in medio nostri est positum, ad agnoscendum bonum vel malum. De quo qui relictus Dei gratia gustaverit, morte morietur, tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradisum voluptatis, ut operaretur & custodiret illud: quia quotienscunque de persona hominis loquitur, utrumque nominat, & Deum Dominum, ut ostenderet quantum ei expedit habere Dominum Deum suum, id est sub eius damnatione obedienter vivere ut operaretur. Quomodo autem debuit operari non labore servili, sed honesta animae voluntate, & custodiret illud, id est ne aliquid committeret. Quare inde mereretur expellere. Recte ergo quisque dicitur non custodisse rem suam, qui sic agit ut eam amittat: quia non erat necesse propter bestias paradisum custodire, aut propter aliam rem sive servili labore operari, quia dixit: *Ecco dedi vobis omnem herbam*, & reliqua. Sed ut Dominus operatus fuisset in eis iustitiam, pietatem, & cetera bona: quod Deus homini tribuit, quia nihil potest homo facere sine adiutorio Dei. Et operaretur illum ut iustus esset, & custodiret ut tutus esset: quia si illum Deus dereliquerit, & solatium ejus abstraxerit, ille inanis remaneret, quia Deus nihil bonum ei necesse sit. Sed non omnes indigemus damnatione ejus. Quia scriptum est: *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*. & in alio loco scriptum est: *Mihi autem adhaerere Deo, bonum est.*

DE PRACEPTIONE LIGNI.

Praecipitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiae boni & mali ne comedas. In quovunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

Quare ei Dominus prohibuit, ut non comedisset de ipso ligno, quia sciebat damnaturum, si transgressus fuisset, oportebat enim ut homo sub Domino Deo positus, aliunde prohiberetur, ut ei promerendo Dominum suum

virtus esset ipsa obedientia; si verò servasset præcepta creatoris sui, virtus ei fuisset, & ipsa obedientia, quam post transgressionem perdidit.

RECAPITULATIO.

Tercio ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradysum voluptatis. Assumpsit Deus carnem, & factus est caput Ecclesie. Ut operaretur & custodiret illum: id est, ut voluntatem patris ex omnibus gentibus Ecclesiam adimpleret, atque ut impleteretur semo, quem Dominus dixit: Ego servabam eos in nomine tuo: quos dedi mihi, custodi-

vi. Dixit quoque Deus, non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Hic manifestè ostendit, quod semen debuerunt procreare, dum Adam adiutorium simile sibi datum fuit: id est, Eva fabricata de latere suo. Non sic debuerunt semen procreare, sicut nunc faciunt, ut mortuis parentibus filij succedunt in locum: sed ut immortales permanerent, & post consummatum numerum in meliora commutassent.

Formatus igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terra, & universis volatilibus celi, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea. Omne enim, quod vocavit Adam anima vivens, ipsum est nomen eius.

Quomodo ea adduxit, quia Deus incommutabilis est. Si per angelum, aut per semetipsum: hoc omnino non est recipiendum, ut Deus corporaliter ista egisset: sed ut ostenderet, quia omnia ei vivunt & sentiunt, sicut asina locuta fuit cum Balaam, vel cætera multa: quia homo istam potestatem accepit à Domino, ut haberet dominationem super bestias usque in hodiernum diem.

RECAPITULATIO.

Dixit quoque Deus, Non est bonum hominem esse solum. Argueatur hæretici, qui Christum solum hominem putant, & non etiam Deum.

Faciamus ei adiutorium simile sibi. Quia in ipso homine suscepto, Ecclesia Deo copulata est.

Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animalia, & universa volatilia celi, & omnes bestias terra: Adam verò non inveniebatur adiutorium simile sibi.

Quando ergo pisces nomina acceperunt, dum hic non memorat, sed tantum de animalibus. Id paulatim cognitis generibus piscium impositum est: hoc est, quando creati fuerunt.

ITERUM RECAPITULATIO.

Appellavit autem Adam nominibus suis, &c. Significans gentes, quæ salvæ fierent in Ecclesia, & per Christum nomina erant acceptura, quod prius non habuerunt. Sicut scriptum est: Et vocabo servos meos nomine alio.

Adam verò non inveniebatur adiutorium simile sibi. Utique quoniam quamvis fidelis aut iustus sit quisque; Christo tamen æquari non potest. Quis enim, inquit Moyses, similis tibi in dijs Domine? Nam & David ait: Speciosus forma præ filiis hominum. Nemo enim potuerat à morte humanum genus liberare, & ipsam mortem superare, nisi Christus, sicut Apocalypsis ait: Nemo inventus est dignus neque in celo neque in terra, neque infra terram aperire librum.

DE IMMISSIONE SOPORIS, ET creatione mulieris.

Imnisit ergo Dominus Deus soporem in Adam. Cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea.

Quomodo ergo misit Dominus Deus soporem in Adam, ut tantum soporem habuisset, ut costam de se abstractam minimè sensisset: id intelligendum est, ut particeps esset curæ angelorum intrans in sanctuarium, & intelligens in novissimis eorum: illic statim evigilans eructavit, dicens: Hoc nunc os ex osibus meis, & cætera. Et edificavit Dominus

Deus costam quam tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam in Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex osibus, & caro de carne mea.

Quare de costâ mulierem fecit: id ut ostenderet Christum de muliere nasciturum. Sicut tunc de viro facta est mulier, ita & de muliere natus est Christus: quia virtus de muliere processit in mundo. Quamvis tunc mors introisset in mundum per mulierem, sive ut demonstraret casta membra à Deo non esse repugnanda, aut propter vim commendationis dicitur mulierem de costâ fabricatam fuisse.

RECAPITULATIO.

Imnisit ergo Deus soporem in Adam, & cætera. Dormivit Adam, & sic illi mulier de latere paritur Christus, dormivit in cruce, pungitur latus lancea, & profluit sacramenta, ex quibus formaretur Ecclesia: hanc dormitionem cantat propheta, dicens: Ego dormivi, & quievi, & surrexi, quoniam Dominus suscitavit me. Sequitur:

Et posuit carnem pro ea. Sicut & Christus carnem suam moriendo posuit in patibulo crucis pro Ecclesia.

Dixitque Adam: Hoc nunc os ex osibus, & caro de carne mea. Quia sive sancti spirituales & foris in tentationibus, sive minus perfecti utrique in unum corpus Christi sunt, & in una Ecclesia. Hac vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est: id est, Eva, quia mater est cunctorum viventium.

Quamobrem relinquit homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Erant autem uterque nudus, Adam scilicet & uxor ejus, & non erubescerant. Ideo non erubescerant, quia non sentiebant ultra legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & violentas illecebras carnis illecebra in corpore mortis unde & Apostolus non ait: non sit peccatum in membris vestris: sed ait, Non regnet. Non enim regnat, cum desideriis ejus non obedi-

ET ITERUM SECUNDUM SENSUM spiritualem recapitulatio.

Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Sic & à Christo nomen Ecclesie datum est Christianum, quæ de latere ejus sumpta est: hæc igitur omnia in figura facta sunt, quæ erant in Ecclesia profutura.

Quamobrem relinquit homo patrem suum & matrem, &c. Hoc interpretans Apostolus ait: Hoc autem dico in Christo & in Ecclesia. Ergo quod per Historiam completum est in Adam, per prophetiam significatur in Christo. Qui relinquit patrem, cum dicit: Ego à patre exivi, & veni in hunc mundum. Relinquit & matrem, id est, synagogam veteri testamento carnaliter inhaerentem, quæ illi erat mater ex semine David secundum carnem. Et adhæsit uxori suæ, id est, Ecclesie, ut pace novi testamenti essent duo in carne una. Quia cum sit Deus apud patrem, per quem facti sumus: factus est per carnem particeps nostri, ut illius capitis corpus esse possimus. Post hæc vocatur Eva, vita & mater vivorum, quia de viri sui latere facta est, & Dominus dicit in Evangelio: Si quis non manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habet in se vitam. Jam de hinc præceptum quod accepit figuratiter Christus, nos accepimus in illo: quia unusquisque Christianus non incongruè gestat personam Christi, dicente ipso Domino: Quod uni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis. Dicitur ergo illi: Ex omni ligno paradisi comedite: quo significantur spirituales deliciae: fructus autem spiritus est, charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, mansuetudo, continentia: sicut dicit Apostolus.

Et non tangamus lignum in medio paradisi plantatum scientia boni & mali. Id est, non velimus superbiere de natura arbitrij nostri, quæ media est, ut decepti post scientiam experiamur & malum.

DE ASTUTIA SERPENTIS.

Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus terra, quae fecerat Dominus Deus. Serpens iste non natura sua callidior erat, id est prudentior, vel sapientior; sed ex diabolo, qui per serpentem loquebatur. Unde Christus Dominus dixit in Evangelio: *Filij huius seculi prudentiores sunt quam filij lucis.* Quomodo serpens ad mulierem locutus fuit, per semetipsum an per diabolum? id intelligendum est, quia diabolus introivit in serpentem, & sic loquebatur ad mulierem. Et quomodo nunc solet introire in vas suum, & loqui per illum ita & tunc per serpentem loquebatur. Quia sicut solet organa homo calcare, & nihil exinde sentit organum: ita & tunc serpens nihil sentit quid locuta fuit. Quare per istud animal permittit tentari? non mirum est si per serpentem permittit tentare, per quod diabolus permittit habuit: quia ipse antiquus hostis iniquissimam voluntatem habet, & nequissimam potestatem: quia semper habet voluntatem male faciendi, & nullam habet potestatem nocendi sine Dei permittu. Quare permittit tentare, quem consensurum praesciebat? Quid mirum est si hoc facere permittit, quia proprium arbitrium habuerunt male faciendi vel bene faciendi. Non mihi videtur magna laus fuisse hominem futurum, si propterea potuisset bene vivere quia nemo male vivere suaderet. Id est, quia nulla laus fuisset, si propterea bene vixisset, eo quod nullam tentationem habuisset Adam in membris suis. Quare ergo permittit tentare, quem praesciebat consensurum? cum id facturus esset propria voluntate per culpam, & ordinatus esset illius aequitate per penam. Quid autem culpabilis esset, si non tentare permittisset, dum proprium arbitrium habuit, & Deo adiuvante potuit resistere ipsam tentationem, qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam, & resistere magna laus fuisset: sicut nunc sancti Dei multas tentationes sustinent, & Deo opitulante vincunt: & propterea maius premium accipiunt cum Christo. Et si tentatio ista potuit eos propicere de paradiso? Intelligendum est, quod non potuit, si non se elevalent in vanam gloriam, quod eis contrarius hostis promittit, dicens: *Si comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii.* In hoc autem se elevalant, unde scriptum est: *Antequam exaltatur cor, & cetera.* Quid est quod Deus praesciebat homines peccatores & damnandos permittit nasci? & quare non dimitteret, dum proprium arbitrium possideret, & si noluerint conservare quod facti sunt, damnationem accipiunt, & exemplo sunt aliorum qui vindictam eorum aspiciunt, & de malis sunt boni. Quia considerant quod eis evenit propter peccata eorum, quia est natura bona quae peccare non potest: & est natura, quae potest peccare. Una est in angelis, alia in hominibus: ratio erat ut de utraque natura Deum laudassent, tamen in utraque natura iniquitas inventa est: quia bonam naturam voluntas mala depravit, quia natura bona à Deo est creata. Nam voluntas prava facit eam esse malam, & si aliquis diceret, Quare Deus malos homines creavit? Recte responderet, melius non esset: quia alterius malo bene utendo misericorditer coronaretur, quam esset etiam malus, qui pro suo merito iuste puniretur. Quare diabolus non potest reparari, & homo potest? Idem ut demonstraret potentiam & misericordiam, & haberent quid timere, & quid sperare. Et quid mirum, si diabolus in serpentem introivit, cum Dominus in porcos eum permittit introire, & alij volunt dicere, quod diabolus invidiam habuit contra hominem: quare ad imaginem Dei creatus fuit, & ideo suasit comedere poma in paradiso, quod prohibitum fuit ut non comedisset. Unde ait Apostolus: *Radix omnium malorum est cupiditas:* id est, amor pecuniae. Non enim ille tunc pecuniam concupivit, sed hominem voluit decipere: & quoniam in alio loco scriptum est: *Initium omnis peccati superbia.* Hoc intelligendum est, quod diabolo, non ex invidia processit superbia, sed magis ex superbia processit invidia, & utraque simul initium inventum est: quia per superbiam defectus fuit de caelo, & per invidiam hominem decipit.

DE SUGGESTIONE SERPENTIS
ad mulierem.

Dixit autem serpens ad mulierem: Cur praecepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi? Cui respondit mulier: De fructu lignorum quae sunt in paradiso vescimur: de fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, praecepit nobis Deus ne comederemus, & non tangeremus illud, ne forte moriamur. Quare serpens prius mulierem interrogavit, & ipsa ei indicavit ex quo ligno praeceptum habuerunt, ne de ipso comederent, ut pravificatio inexcusabilis fieret: quia non habuit unde semetipsam excusasset, dum manifeste intellexit, de quo ligno prohibiti erant ne comedissent.

Dixit quoque serpens: Nequaquam morte morietur, sicut enim Deus quid in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii scientes bonum & malum.

Quia usque in hodiernum diem sic operatus est diabolus: semper enim suadet, ut praecepta Dei contemnantur: & quod Deus minatur, ille dat molliorem, & levitatem atque securitatem, & propterea multi decipiuntur in seductione ejus. Serpens autem ille sapientior omnium bestiarum, indicat diabolum, qui inde serpens dicitur, quod volubili versetur astutia. Sed quid est quod ipse per mulierem decipit, & non per virum? quia non potest ratio nostra seduci ad peccandum, nisi precedente delectatione carnali infirmitatis affectu, qui magis debet obtemperare rationi tanquam viro dominante, hoc enim in unoquoque homine geritur in occulto quodam secretoque conjugio: suggestionem quippe per mulierem accipimus, mulierem vero animalem corporis sensum, rationem autem virum. Ergo quando occurrit mala suggestio, quasi serpens loquitur: sed si sola cogitatio oblectetur, illius suggestionis & refrenantur ratione, consensus explendi operis non succedat. Sola mulier videtur comedisse illicium, quod si ipsum peccatum, etiam & mens perpetrandum decernat. Jam vir deceptus est, jam mulier cibum dedisse viro videtur. Illecebra enim consentire de ligno prohibito, manducare est. Tunc quippe iure à vita beata tanquam à paradiso expellitur homo, peccatumque ei imputatur, etiam si non subsequatur effectus: quia & si non est in factis culpa, in consensione tamen rea tenetur conscientia. Hanc secundum anagogen, ceterum iuxta metaphoram poterat callidus serpens iste hereticorum versutiam designare. Nonnulli enim loquacius atque subtilius promittunt illicita curiositate secretorum adaptionem atque scientiam boni & mali, & in ipso homine tanquam in arbore, quae plantata est in medio paradisi, etiam dignoscantiam demonstrare. Contra hunc serpentem clamat Apostolus, cum dicit: *Memento ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita sensus vestri corrumpantur:* seducitur autem verbis huius serpentis, carnalis nostra concupiscentia, & per illam decipitur Adam, non Christus, sed Christianus: dicit ergo iste ad mulierem: Cur praecepit vobis Deus ut non comederetis ex omni ligno paradisi? Sic & hereticorum curiosa cupiditas, sic pravi praedicatores ad diligendam erroris fallaciam, auditorum carnalium corda succedunt, dicentes: *Quare fugitis scientiam habere latentem? non a semper exquirite, boni malique scientiam penetrare.* Unde apud Salomonem, mulier illa haereticorum sententiam tenens, dicit: *Aqua surriva dulciores sunt, & panis absconditus suavior.* Subiecit deinde idem serpens: *Quocunque die comederitis, statim aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii bonum & malum:* sic & omnes haeretici generationes divinitatis meritum proferunt, atque scientiae pollicitatione decipiunt, & reprehendunt eos quos simpliciter credentes invenerint: & quia omnino carnalia persuadent, quasi carnalium oculorum adaptionem conantur adducere, ut interior oculus obscuretur.

DE CONSENSU MULIERIS.

Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis aspectuque delectabile, & ruli de fructu illius, & comedit, deditque viro suo, qui comedit.

In hoc unusquisque nostrum discat exemplum. Nunquam debet aspicere, quod contingere non licet, ne forte per concupiscentiam & delectationem decipiatur sicut Eva, quod prius aspexit lignum, & postea delectata fuit & comedit: quare mulieri suggestit, & non viro? id propter mollietatem vel infirmitatem mulieris. Sicut dixit Apostolus Paulus: *Adam non est seductus, sed mulier decepta est*: quomodo hoc dictum est, dum in alio loco dicit beatus Paulus: *In similitudine praevaricationis Adæ, qui est forma futuri*. Idem hoc dixit, quia Adam non fuit per serpentem seductus, sed per mulierem: quia mulier prius comedit per suggestionem serpentis, & postea tribuit viro suo: quia vir imago est & gloria Dei, mulier autem gloria est viri, & ideo non suavit viro prius, sed mulieri, in qua mollietates continebatur: & quare Adam comederit de ligno vetito, de quo illi præceptum erat ne comederet? & sciebat si fecisset, sententiam Dei adimplendam esse, quod prius ei locutus fuit, dicens: *Si comederis ex eo, morte moriamini*. Is propter dilectionem mulieris comedit, quia noluit eam offendere atque contristari; sicut legimus quod fecit Salomon: quia propter dilectionem mulierum Deum suum contra se irritavit. Ita Adam operatus est, dum mulierem dilexit: præcepta sui conditoris contempsit, & de aeterna immortalitate in imo terræ prostratus est.

Et aperti sunt oculi amborum. Non ad aliud aperti sunt, nisi ad invicem concupiscendum ad peccatum peccati. Cum autem dejecti sunt à ligno vitæ, statim eorum corpora morbidam atque mortiferam duxerunt qualitatem: quia antequam peccassent, nullam legem sentiebant in membris eorum repugnantem legi mentis suæ. Postea vero statim senserunt in membris suis aliam legem repugnantem legi mentis suæ, & captivantem eos in lege peccati.

ET ITERUM SECUNDUM SEN-
sum spiritalem.

Vidit ergo mulier, quod bonum esset lignum, & mulier comedit antea, non vir: ideo quia facilius carnales persuadentur in peccatum, nec tam velociter spirituales decipiuntur.

DE CONSENSU VIRI.

Et dedit viro suo, & comedit. Utique, quia post delectationem carnalis concupiscentiæ nostræ, etiam ratio nostra subijcitur ad peccandum.

Cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia fici. Folio fici se contegunt, qui seculum asperum amplectuntur, qui prurigne voluptatis carnalis uruntur: quique & decepti hæretica pravitate, & gratia Dei nudati, tegumenta mendaciorum tanquam folia fici colligunt, facientes sibi succinctoria pravitatis, cum de Domino vel Ecclesia mentiuntur.

Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem. Deambulat Deus in illis, & non stat, quia stabiles in eius præcepto non perseverant, & bene ad auram post meridiem, quia iam aufertur ab eis lux illa ferventior charitatis, appropinquantibus errorum tenebris: unde scriptum est, *sequuntur umbram, & non lucem. Abscondit se Adam & uxor eius à facie Domini Dei, in medio ligni paradisi*. Quomodo autem semetipsos à facie Dei abscondere potuerunt? Nunquid Deo potest esse occultum aliquid? Hoc intelligendum est, quia unusquisque qui peccatum committit, aut præceptum Domini contemnit, semetipsum abscondit de Deo, quia Deus eum ignorat propter peccatum suum. Sicut dixit in Evangelio: *Nescio vos*. Nam non potest fieri, ut Deo aliquid absconditum sit, quia scriptum est: *Oculi Domini contemplantur bona & mala*.

Sed unusquisque semetipsum abscondit in medio ligni paradisi, quia averfus à præcepto creatoris in errore, atque arbitrij sui voluptatibus vivit.

VOX INCREPANTIS VEL
revocantis.

Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: *Vbi es?* Qui ait: *Vocem tuam audivi in paradiso, & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me*. Qui dixit: *Quis enim indicavit tibi quod nudus essem, nisi quod ex ligno, de quo tibi præceperam, ne comederes, comedis?*

Non vox ignorantis est hoc, sed objurgantis. In hoc autem quod vocat, ad penitentiam eum revocat: in hoc vero quod requirit, ostendit quod peccatores jure damnandos Deus ignorat. Et si Adam talis fuit, quod potuisset locutionem Dei intelligere, sicut angeli: an adhuc ei necesse erat perfectionem intellectus habere, quomodo capere valuisset locutionem Dei. Inde intelligendum est, quod per angelum ad eum locutus fuit, sicut ad patres locutus est: quia non per intellectum cognovit, quod Deus loqui voluit, sicut faciunt angeli. De eo autem quod nudus esset, id intelligitur, quia iam sentiebant in corpore eorum legem peccati, quod prius non habuerunt antequam peccassent: & si de ligno scientiæ boni & mali non comedisent, mori omnino non potuissent, sicut superius indicatum est.

ET ITERUM.

Vocavitque Deus Adam, & dixit ei: *Vbi es?* Hic ostendit, quia si qui à fide vel bonis operibus, ad mendacia suaque desideria labuntur, non despiciat illos Deus, sed adhuc ut redeant, per penitentiam vocat: quia non vult mortem peccatoris, donec convertatur & vivat. Ergo non est desperandum quibuslibet peccatoribus, dum & ipsi impij ad spem indulgentiæ provocantur.

DE EXCUSATIONE VIRI.

Dixitque Adam: *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi*. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: *Quare hoc fecisti? Quæ respondit: Serpens decipit me*.

Ubi ergo debuit venire humilitas, ibi superbia præcessit. Ad hoc enim requisiti fuerunt, ut peccatum confessi essent: illi vero uterque excusationem protulerunt, & culpas suas alius per alium excusavit. Adam per mulierem, mulier autem per serpentem, & auxerunt culpas suas quas confiteri debuerant, & quasi Deum inculpare videntur. Quare mulierem sociam ei dedit: similiter autem & mulier locuta est, quare serpentem in Paradiso posuisset, & vindictam acceperunt, ubi misericordiam invenire debuerant, & de aeterna immortalitate prostrati sunt in imo terræ.

DE MALEDICTIONE
serpentis.

Dixit autem post hæc serpenti: *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animalia & bestias terræ, supra pedes tuos gradieris*.

Nomine pectoris significatur superbia mentis: nomine autem ventris significatur desideria carnis. His enim duabus rebus serpit diabolus in eos quos vult decipere, id est, aut terrena cupiditate & luxuria, aut superbia & infama ruina. Et terram comedes, id est, ad te pertinebunt, quos terrena cupiditate deceperis. *Cunctis diebus vitæ tuæ*, id est, omnitempore quo agis hanc potestatem ante illam ultimam poenam iudicii.

Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum, & semen illius. Semen diaboli perversa suggestio: semen autem mulieris, fructus est boni operis, quo perversa suggestio resistitur. Ipsa caput illius conteret, si eum mens in ipso initio malæ suggestionis excludit: ille insidiatur cal-

caneo ejus, quia mentem quam prima suggestione non decipit, decipere in fine tendit. Quidam autem hoc quod dictum est, *Inimicitias ponam inter te & mulierem*, de virgine desponsata, in qua Dominus natus est, intellexerunt; eo quod illo tempore ex ea Dominus nasciturus ad inimicum devincendum, & ad mortem cuius ille auctor erat, destruendam promittebatur: sicut in David scriptum est: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*. Nam & illud quod sub junctura est: *Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus*: hoc de fructu ventris Mariæ, qui est Christus, intelligunt: id est, Tu eum supplantabis ut moriatur; ille autem de victo resurget, & caput tuum conteret, quod est mors. Sicut & David dixerat ex persona patris ad filium: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*. Aspidem dixit mortem, basiliscum peccatum, leonem Antichristum, draconem diabolum.

DE MALEDICTIONE MULIERIS.

Mulier quoque dixit Deus: *Multiplicabo arumnas tuas, & conceptus tuos in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, ipse dominabitur tui.*

De pena autem mulieris quid significat quod ei dicitur: *In dolore paries filios*, nisi quia voluptas carnalis cum aliqua mala consuetudine vult vincere? Paritur in exordio dolores, atque per meliorem consuetudinem parit bonum opus quasi filios, quod verò adjecit: *Et conversio tua ad virum tuum, & ipse dominabitur tui*: hoc significat, quod illa voluntas carnalis, quæ cum dolore reluctaverat, ut faceret consuetudinem bonam, jam ipsis erudita doloribus cautior fit, & ne corrumpat, obtemperat rationi, & libenter servit quasi viro jubenti.

DE MALEDICTIONE VIRI.

Adā verò dixit: *Quia audisti vocem mulieris tuæ, & comdisti de ligno, ex quo præcepit tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vite tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Et vocavit Adam nomen uxoris suæ Evam, eo quod mater esset omnium viventium. Vocaturque dehinc mater vivorum, id est, recte factorum, quibus contraria sunt peccata, quæ per nomen mortuorum significantur; jam verò per sententiam quæ in viro infertur, ratio nostra arguitur, quæ & supra peccati concupiscentia seducta, habet maledictiones terrenæ operationis, habet & dolores temporalium curarum, quasi spinas & tribulos: si tamen dimittitur à paradiso beatitudinis, ut operetur terram: id est, ut in corpore isto laboret, & collocet sibi meritum redeundi ad vitam æternam, quæ paradisi nomine significatur.

DE VESTE MORTALI.

Fecit quoque Dominus Deus Adam & uxori ejus tunicam pelliceas & induit eos, & ait: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis, sciens bonum & malum. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vite, & comedat, & vivat in æternum.*

Vox Trinitatis est Patris, & Filij, & Spiritus sancti: ac si dixisset: Sicut nos scimus inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ, ita nunc Adam intelligit: quia ille non solum non fuerat factus, qualis fieri voluit, sed nec illud quod factus fuerat, conservavit. Accepit etiam tunicam pelliceam divino iudicio, quo nomine corporis mortalitas significatur in historia. In allegoria autem à carnalibus sensibus abstractis, voluptatesque carnaliter viventem, divina lege consequuntur & contegunt: quia si aliquando ad Deum converterit, possitque aliquando manum porrigere ad arborem vite, & vivere in æternum. Manus autem porrectio bene significat crucem vel cruciatum poenitentiae, per quam vita æterna recuperatur.

Bedæ Tom. 2.

DE EJECTIONE EORUM DE PARADISO, & flammea fiammea versatili.

Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus erat. Ejecitque Adam, & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubin, & flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vite.

Iste autem gladius ideo positus est, ut homo non introiret in paradisum, ne comederet de ligno vite: ne forte immortalis permanisset, & esset irreparabilis, sicut demones qui non possunt reparari; & propterea versatilis flammea posita fuit, ut cum tempus misericordiæ per adventum Salvatoris nostri adveniret, potuisset iterum removeri. Quia omnes iusti & electi ante adventum ipsius, claustra inferni penetraverunt: nunc autem omnes sancti de corpore exeuntes, ad Christum pergunt, sicut Salvator in Evangelio ait: *Si quis mihi ministrat, me sequatur; & ubi ego sum, illic minister meus erit.*

ET ITERUM HÆC SEMITA est redeuntibus.

Per flammeam amaram id est, per temporales tribulationes peccata sua agnoscendo & gemendo, & per Cherubin, id est, per plenitudinem scientiæ, quod est charitas, perveniet ad arborem vite Christum, & vivet in æternum. Cherubin namque plenitudo scientiæ interpretatur: flammea verò fiammea versatilis, posita ad custodiendam viam ligni vite, temporales pænæ intelliguntur. Nemo enim potest pervenire ad arborem vite, nisi per has duas res: tolerantiam videlicet molestiarum, & plenitudinem scientiæ: id est, per charitatem Dei & proximi. Plenitudo enim legis charitas est, quæ est mater virtutum: quam sancti, Dei vestigia imitantes, tota virtute & in alijs adimplere conantur. Hanc sequemur charitatem, & operibus exerce re studeamus, ut ad arborem vite pertingere valeamus, quod est Christus, & de fructu ejus dulci & suavi refecti ac satiati in æternum cum ipso & sanctis suis sine defectu gaudere mereamur, Amen.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI,
libri de sex dierum creatione, finis.

VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI, QUÆSTIONUM super Genesim, ex dictis Patrum, Dialogus.

DISCIPULUS.

Rimò omnium præceptor mi, inquiri mihi necesse est, quis hujus libri, qui Genesim apud nos dicitur, scriptor habeatur.

MAGISTER. Sicut à majoribus nostris insinuatum atque traditum est, Moysen hujus operis scriptorem fuisse asserunt, id est, quinque librorum, qui juxta Græcos Pentateuchum nominatur. Cum non dicat hoc titulus, sed quasi de alio ipse refert. Dixit Dominus ad Moysen, cujus exemplum in novo Testamento Joannes sequens Apostolus, ubicunque de se aliquid referre voluit, nomen suum studiosè sibi, ajendo: *Conversus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Iesus sequentem, &c.*

DISCIPULUS. Genesim, unde hoc nomen accepit? M. Septuaginta etenim interpretes, Symmachus & Theodotion, in principio transtulerunt, & in Hebræo scriptum est, *Bresith*: quod Aquila interpretatur in capitulo. Et ideo secundum sensum magis quam secundum verbi translationem de Christo accipi potest, qui tam in fronte ipsa

D. 2

Gene-